

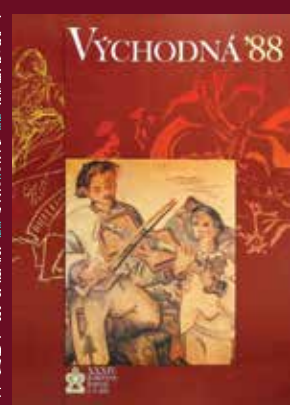
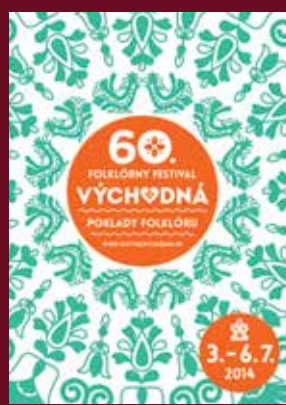
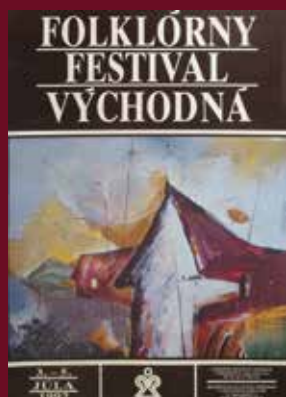
NÁRODNÁ OSVETA

ČASOPIS PRE ROZVOJ MIESTNEJ KULTÚRY A ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

Ako sa využívajú prvky ľudovej kultúry v školstve

Čím Východná každý rok láka?

A TY SI ČO OBETOVAL PRE UMENIE?

2% z daní
z príjmu
11%

plúca
14%

majetok
10%

rozum
33%

deti
6%

pes
6%

firemné
zájazdy
1%

práca
10%

poriadok
v domácnosti
31%

srdce
24%

byt
6%

SCÉNICKÁ ŽATVA 2016

94. ročník súťaží slovenských
divadelných súborov

26 ————— 30.8. Martin

Slovenské komorné divadlo,
Národný dom, Mestská scéna,
Divadelné námestie

peniaze
35%

popoludnia
30%

žalúdok
14%

mačka
1%

duševné
zdravie
20%

auto
4%

pohodlie
20%

sexuálny
život
5%

partner/ka
20%

rodina
22%

vnútorná
pohoda
11%

sloboda
6%

pravidelný
príjem
21%

oči
16%

sociálny
život
13%

firemné
večierky
2%

ruky
8%

dom
2%

vlasý
7%

priateľ/ka
11%

uši
5%

pečeň
25%

víkendy
42%

chrbtica
28%

2% z daní
z príjmu
11%

● materiálne ● duševno

Výskum prebiehal prostredníctvom sociálnych sietí
a internetu 23. 2. - 13. 3. 2016. Zúčastnilo sa ho 100
respondentov, 49% vo veku 26 - 49 rokov, 59 žien a 41 mužov.

Hlavný organizátor

Hlavní spoluorganizátori

Spoluorganizátori

Finančná podpora

M@M o.z.

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

OBSAH – 2/2016

Na titulnej strane koláž plagátov Folklórneho festivalu Východná

NÁRODNÁ
OSVETA

folklór

4

Východná: identifikácia v unifikovanom svete

Hovorí sa do tretice všetko dobré. Folklórny festival Východná 2016 je pre Pavla Pitoňáka tretím ročníkom, ktorý pripravoval ako jeho programový riaditeľ. Tie predchádzajúce dva sa mimoriadne vydarili. Aký bude ten tretí?

trendy

12

Prvky ľudovej kultúry v slovenskom školstve

Ľudová kultúra a ľudové umenie majú svoje miesto aj vo výučbe na školách. Ich uplatňovanie vo vzdelávacom systéme prináša so sebou celý rad pozitívnych výsledkov.

metodické listy

17

Krajina, príroda a jej fotografovanie

Aj pri fotografovaní krajiny platí, že ak má byť povýšená na výtvarné fotografické dielo, okrem technickej kvality musí mať aj estetickú, respektíve kompozičnú hodnotu.

hodnotenie

33

Od dagerotypie po selfie

Aká bola, je a kam smeruje amatérska fotografia na Slovensku, hodnotí František Tomík, umelecký fotograf, vysokoškolský pedagóg, dlhoročný člen poradného zboru NOC.

digitalizácia

36

Europeana určila nové trendy v európskej digitalizácii

Neustále technologické inovácie v oblasti IT spôsobujú rýchle zastarávanie digitalizačných metód. Europeana sa snaží skĺbiť najnovšie používateľské normy a trendy s obsahom zdigitalizovaným počas starších projektov.

digitalizácia

38

Autorskoprávna ochrana kultúrneho dedičstva

Ako zverejňovať zdigitalizované kultúrne dedičstvo a neporušovať pri tom zákon poradí stránka RightsStatement.org.

inšpirácie

40

Spájanie – ovplyvňovanie – inšpirovanie

Správa o 9. medzinárodnej konferencii AMATEO – sieti združujúcej európske organizácie, ktoré sa venujú amatérskemu umeniu a voľnočasovým aktivitám.

príklad z regiónov

44

Party a nevesta v čiernom

Party a svadobné odevy z Podzobia dostali podporu z dotačného programu úradu vlády Kultúra národnostných menšín. O dotáciu požiadalo Krajské osvetové stredisko v Nitre, ktoré vďaka nej vydalo knihu Parta moja, parta.

Vážené čitateľky, vážení čitatelia,

čím je svet globalizovanejší, tým viac ľudia cítia potrebu odlišiť sa. Paradoxne, práve vďaka uniformovanej modernite súčasného sveta sa tak vraciame k tradíciám, ktoré nám umožňujú nielen uvedomiť si, kto vlastne sme, ale zároveň byť aj originálni. A to je jeden z atribútov, ktoré sa dnes mimoriadne cenia.

Inšpirácia folklórom prináša úspech krátkodobu pre jednotlivcov i dlhodobo pre celú spoločnosť. A že záujem o tradíciu je, potvrdzuje aj Folklórny festival Východná. Ten ponúka spojenie lásky k tradícii a tradičnej ľudovej kultúre s prezentáciou nových pohľadov na to, akými rôznymi spôsobmi môže folklór inšpirovať.

Ideu jedinečnosti kultúry národného spoločenstva, vychádzajúcu z ľudovej kultúry a ľudového umenia, presadzovalo už tzv. hnutie svojrázu z konca 19. storočia, ktoré hlásalo potrebu uplatňovania vybraných prvkov ľudovej kultúry v rôznych oblastiach života – okrem iného aj vo vzdelávacom systéme. Po rokoch sa niektoré školy k tejto myšlienke vracajú. A ako hovorí Margita Jágerová z Katedry etnológie a folkloristiky FF UKF v Nitre, oboznamovanie detí s ľudovou kultúrou a ľudovým umením už na základných školách prináša so sebou celý rad pozitívnych výsledkov. Prvky miestnej tradičnej kultúry sú totiž nielen prostriedkom budovania lokálnej a regionálnej identity žiakov, lokálpatriotizmu, ale zároveň i významným nástrojom na spoznávanie kultúrnej rozmanitosti a rešpektovanie kultúrnych rozdielov.

Príjemné čítanie želá

redakcia

Národná osveta – štvrťročník pre rozvoj miestnej kultúry a záujmovej činnosti. Číslo 2/2016. Ročník XXVI. **Vydáva:** Národné osvetové centrum. **Adresa redakcie:** Národná osveta, Námestie SNP 12, 821 34 Bratislava 1, Slovenská republika. **Kontakty:** e-mail redakcie: narodnaosveta@nocka.sk, telefón: 02 / 20 471 221. Šéfredaktorka: Zuzana Račková, zuzana.rackova@nocka.sk. Jazyková úprava: Katarína Vrablicová, katarina.vrablicova@nocka.sk. Grafické spracovanie: Pavol Rapoš. Tlač: Reklamný servis, s. r. o. Celoročné predplatné 15 eur. Cena jedného čísla: 5 eur. Index časopisu Národná osveta: 48449. ISSN 1335-4515, EV: 3056/09, IČO: 00164615. **Redakciu nevyžiadané rukopisy a obrazové prílohy sa nevracajú.** Vyšlo: jún 2016.

Východná: identifikácia

TEXT: DANIELA JANCOVÁ

■ FOTO: ARCHÍV

Hovorí sa do tretice všetko dobré. Folklórny festival Východná 2016 je pre Pavla Pitoňáka tretím ročníkom, ktorý pripravoval ako jeho programový riaditeľ. Tie predchádzajúce dva sa mimoriadne vydarili. Skvelý program, prajúce počasie, rekorný počet návštevníkov, veľa mladých. Program a záujem o lístky naznačuje, že v rovnakom duchu by mal pokračovať aj tretí rok spojenia Pitoňák-Východná. Za počasie nikto neručí, ale milovníkov folklóru nezvykne odradiť ani to. Čím ich Východná láka? „Tradíciami,“ hovorí Pavol Pitoňák, „pretože možno je to to posledné, čo má šancu nás identifikovať, ukázať, kto sme a odkiaľ sme“.

Čo tradičné a čo nové ponúknete vo Východnej tento rok?

Štruktúra festivalu je už rokmi natoľko vyladená, že len ťažko môžeme donekonečna prinášať nové a niečím ohromujúce programy. Veľmi nás teší, že za posledné roky sa vo Východnej udomácnili tanečné domy, na ktoré chodí s radosťou stredná a mladšia generácia folklórnych nadšencov. Veľkej obľube sa tešia i všetky nočné programy, z ktorých jeden je vždy trochu netradičný. Buď je akousi víziou autorov, alebo je spracovaný odlišným spôsobom ako tradičné programy. V tomto druhu programu sa viac vidí najmladšia generácia folkloristov, ale i bežných divákov, ktorí nie sú zaťažení ortodoxnými prístupmi. Minulý rok sme po prvý raz zaradili do programovej štruktúry Etnodom, v ktorom diváci získajú aj hlbšie a zasvätenejšie informácie od odborníkov z Katedry etnológie a folkloristiky FF UKF v Nitre. Podarilo sa nám v posledných

rokoch pritiahnúť aj súbory spoza oceánu a zahraničný program urobiť ešte pútavejším pre širokú verejnosť. Nezabúdame však ani na skutočne tradičné programy, ktoré nemôžu chýbať, lebo sú naším „rodinným striebrom“ – sprievod obcou, program folklórnych skupín a detských folklórnych súborov.

Čím je festival vo Východnej špecifický, že sa mu darí stále priťahovať množstvo divákov?

Predovšetkým svojím programom a kvalitným výberom účinkujúcich. Myslíme na všetky generácie milovníkov ľudového umenia, každý si nájde na tomto festivale svoj obľúbený program. Nie je to však iba program, ktorý láka divákov do Východnej, je to aj neopakovateľná atmosféra, ktorá je pre tento festival povestná.

Darí sa vám pritiahnúť aj nových záujemcov o folklór? Aké je tajomstvo rastu záujmu o festival?

v unifikovanom svete

Za posledné roky pozorujeme stály nárast diváckej priazne a sme za ňu vďační. Je to najväčšie ocenenie našej práce. Určite za to vo veľkej miere môže počasie, pretože nám v posledných ročníkoch festivalu prialo. Slnecná Východná je krásna a atraktívna. Divákov ale láka aj neustále zvyšovanie komfortu v podobe služieb s vyššou pridanou hodnotou. Vlni sme ohradili celý festivalový areál, čo návštevníci privítali, pretože to pomohlo čistote

i bezpečnosti. Prioritou je však kvalita hlavných a sprievodných programov, z ktorých si dozaista každý vyberie.

Ako vznikla prvotná myšlienka zorganizovať festival ľudového umenia?

Festival sa po prvýkrát konal v roku 1953 z iniciatívy východnianskej národopisnej družiny Kriváň, ktorej členovia sa po úspechu na slávnostiach v Strážnici rozhodli

pripraviť obdobné slávnosti i na Slovensku.

Ako vyzeral prvý ročník – predurčil dnešný úspech?

Na prvých národopisných Slávnostiach piesní a tancov vystúpili folklórne skupiny z Východnej, Važca, Štrby, Liptovskej Tepličky, Liptovských Sliačov, Hladovky a Sihelného. V roku 1954 bol vybudovaný nový amfiteáter a v roku 1955 sa z miestnych slávností stala

Medzníky

1953

- Prvý ročník festivalu sa konal ešte pod názvom *Slávnosti piesní a tancov* a trval len jeden deň.

1959

- Folklorný festival Východná sa za svoju 62-ročnú históriu nekonal len trikrát. V roku 1959 sa programy pripravované na Východnú preniesli do Banskej Bystrice na počesť osláv 15. výročia SNP. O dvadsať rokov neskôr, v roku 1979 sa festival vo Východnej neuskutočnil pre chrípkovú epidémiu. No a po tretíkrát v histórii sa festival nekonal v roku 2006. Dôvodom bolo neukončenie výstavby nového amfiteátra.

1960

- Armádne divadlo z Martina zahralo vo Východnej divadelnú hru Jiřího Mahena Jánošík.

1961

- Folklorne slávnosti vo Východnej po prvýkrát privítali účinkujúceho zahraničného hosťa. Spoza Tatier prišla folklórna skupina goralov (Podhale) z Noweho Targu. Aj na jubilejnom 60. ročníku v programe zahraničných súborov s názvom PO SUSEDKY vystúpil poľský súbor z Kościeliska z poľského Podhalia.

1963

- Zlatým klincom programu na jubilejnom 10. ročníku slávností vo Východnej bolo uvedenie slovenskej opery Krútnava v podaní členov Spevohry Divadla Jozefa Gregora Tajovského so sídlom v Banskej Bystrici. Na predstavení bol prítomný aj jej autor Eugen

okresná prehliadka. Tá o rok neskôr získala celoslovenský charakter i nové pomenovanie Slávnosti vo Východnej a v záverečnom programe, ktorý by sme dnes mohli porovnať so slávnostným galaprogramom, spoločne vystúpilo tristo účinkujúcich. Začalo sa pravidelné účinkovanie profesionálnych a poloprofesionálnych telies (SEUK prvýkrát v roku 1954 a Lúčnica o rok neskôr).

Festival funguje od roku 1953. Ktoré momenty považujete za najvýznamnejšie v jeho rozvoji a trvalej obľube návštevníkov?

Na doterajších vyše šesťdesiatich ročníkoch spolupracovali stovky organizátorov, tvorcov a dobrovoľníkov, takže vybrať najdôležitejšie momenty by bolo len veľmi ťažké. Každý ročník priniesol niečo zaujímavé a niečo unikátne. Treba však povedať, že tak ako sa narodí malý človečik a postupne rastie, tak sa aj z lokálneho festivalu vo Východnej stal za 62 rokov silný a uznávaný velikán, ktorý je vrcholnou prehliadkou toho najlepšieho, čo sa za posledné roky v slovenskom folklóre urodilo alebo vytvorilo.

Z úspechu Východnej sa zdá, že folklór je aj v moderných časoch stále živý. Prečo sa ľudia zaujímajú o dávne tradície?

Možno je to to posledné, čo má šancu nás identifikovať, ukázať, kto sme a odkiaľ sme. Dnes prejdete tisíce kilometrov, obídete celý svet a všade je všetko. Nevidíte rozdiely v obchodoch, na cestách... Myslím si, aj s perspektívou do budúcnosti, že v unifikovanom svete bude tento trend identifikovať sa niečím jedinečným iba silnieť. Veď zoberte si len takú populárnu hudbu. Ak slovenskí autori použijú v pesničke čo i len maličký prvok z tradičných melódii, okamžite sa zo skladby stáva hit.

Môžeme sa z tradícií našich predkov poučiť? Alebo je to len krátke uvoľnenie v hektickom živote súčasného človeka?

Každé porekadlo a príslovie má za sebou odžitú pravdu. Z histórie, a nie

iba tej našej, máme nielen možnosť, ale aj povinnosť učiť sa a poučiť sa. Preto sa treba zastaviť a porozmýšľať o sebe, o spoločnosti, o vzťahoch... Na toto je Východná ako stvorená.

Ako vy vidíte úlohu folklóru v dnešnom svete? Etno sa pred pár rokmi stalo módou, neustúpi časom jeho popularita?

Folklor tu bol, je a bude nezávisle od nás. Je to natoľko silný element, že či chceme, alebo nechceme, vždy si podmaní istú časť generácie, ktorá sa mu odovzdá a bude ho naďalej zveľaďovať a čerpať z neho. Možno ho i pretvárať. Ale to je už prirodzená cesta, tak ako v každom inom odvetví umenia a života.

Nečakám, že k nám budú prúdiť fanúšikovia futbalu či hokeja, ale toto naše umenie má svojich stálych priaznivcov, čo vedia oceniť krásu a originalitu spojenú v nekonečnej symbióze tanca, ľudovej hudby, spevu, unikátnych krojov, ktoré sme zdedili ako najväčšie bohatstvo od našich predkov.

Kedy zažíval podľa vás folklór zlatý vek?

V každom veku sa nájdu aj slabé, aj silnejšie momenty. Určite však folklóru najviac priali 70. – 80. roky 20. storočia, keď bol folklór zlatým vajcom socialistickej spoločnosti. Bol prostriedkom, ako vycestovať z našej socialistickej klieťky, a dovolil na chvíľu rozťahnuť krídla alebo niektorým navždy odletieť. Konalo sa množstvo súťažných prehliadok, ktorých garantom boli skutočné osobnosti – hudobný skladateľ Svetozár Stračina, choreografi Štefan Nosál alebo Juraj Kubánka a mnohí ďalší. Tí všetci výrazne posúvali kvalitu folklórnych súborov. Zamestnaní členovia súborov dostávali od zamestnávateľov zelenú

Kto je Pavol Pitoňák

Mgr. art. Pavol Pitoňák sa narodil pred štyridsiatimi štyrmi rokmi v Poprade. Absolvoval VŠMU, odbor choreografia a réžia, pod odborným pedagogickým vedením profesora Štefana Nosáľa. Tancoval v Poddukelskom umeleckom ľudovom súbore, SEUK-u a popri štúdiu aj na Novej scéne. Jeho režijným debutom bolo tanečné divadlo Hriech? z roku 2001, predstavenie neskôr prevzala aj Slovenská televízia. S Folklorným festivalom Východná začal spolupracovať v roku 2001 ako autor programov, v pozícii programového riaditeľa pripravoval festival vo Východnej v rokoch 2014, 2015 a 2016. Pripravoval tiež programy pre Folklorne slávnosti pod Polanou, Myjavské folklórne slávnosti a niekoľko rokov spolupracoval na podujatí Dni majstrov ÚEUV-u, pripravil galaprogram pri príležitosti 70. výročia ÚEUV-u. Ako choreograf spolupracoval s Lúčnicou, SEUK-om a mnohými ďalšími tanečnými súbormi.

Suchoň. Predstavenie, žiaľ, prerušil nečakaný silný dážď, a tak sa posledné dve dejstvá opery nedohrali.

1967

■ V Československom rozhlase odznel prvý rozhlasový program zo slávností. Neskôr vznikali špeciálne programy, na ktorých sa autorsky podieľali hlavne redaktori rozhlasu, ako napríklad Ondrej Demo, Darina Laščiaková, Ivan Dubecký, Adriana Eliášová-Domanská a i. Programy sa vysielali z kultúrneho domu vo Východnej a vystupovali v nich najzaujímavejší účinkujúci z daného ročníka festivalu.

1968

■ Slovenský folklór očaril aj Inda Nasíra Ahmeda Zoberiho. Stretol sa s ním začiatkom 60. rokov 20. storočia v bratislavskom folklórnom súbore Technik, kde pôsobil ako organizačný vedúci. Potom sa zamestnal v Osvetovom ústave a od roku 1968 bol desať rokov tajomníkom Folklorneho festivalu Východná.

1974

■ Na podnet etnografky Jarmily Paličkovej a Viliama Grusku viac ako 20 dedinských folklórnych skupín prinieslo do Východnej prvýkrát vyšívane „štandardy“, ktoré čerpajú z regionálnych výtvarných tradícií a je na nich uvedený aj názov folklórneho kolektívu alebo obce, z ktorej pochádzajú. V súčasnosti majú ornamentníky ako ľudovoumeleckú výtvarnú vizitku všetky hrdé folklórne kolektívy a prezentujú sa nimi na významných podujatiach doma i v zahraničí. Na jubilejnom 60. ročníku Východnej sa

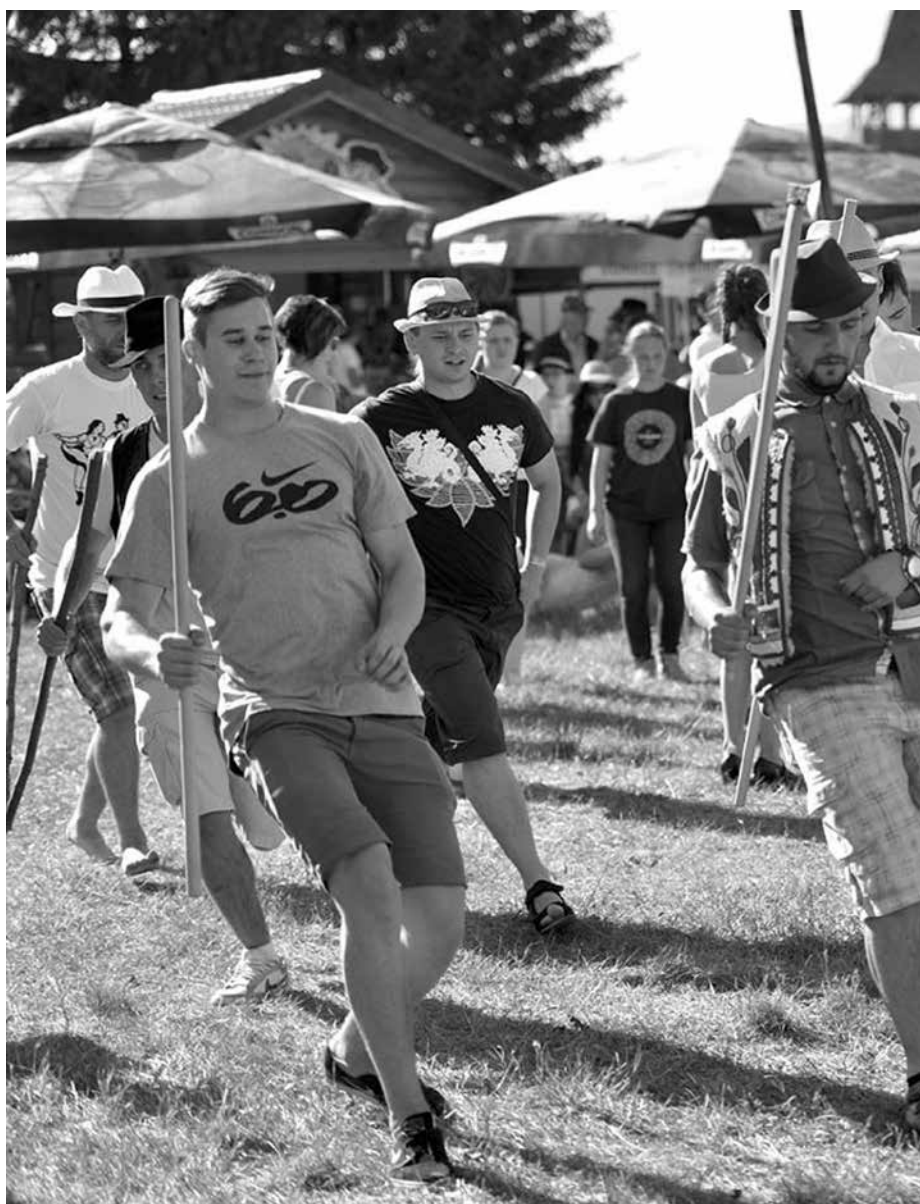
vyvesovali ornamentníky v amfiteátri, hneď po sprievode, ktorý sa uskutočnil po trase z centra obce do areálu amfiteátra.

1975

■ V priestoroch amfiteátra začali počas folklórneho festivalu prezentovať svoje práce ľudoví výtvarní umelci – rezbári. O rok neskôr dostala akcia názov Kresané do dreva. Priestory okolo amfiteátra vo Východnej sa začali postupne zaplňovať veľkorozmernými drevenými sochami, ktoré rezbári tvorili priamo na mieste niekoľko dní pred začiatkom festivalu. Zaujímavé postavenie medzi veľkými sochami mala „krava“, ktorú vytvoril známy oravský rezbár Štefan Síváň. „Pri krave“ si počas festivalu dohovárali stretnutia mnohé generácie folkloristov z celého Slovenska a práve toto miesto bolo zárukou, že sa v niekoľkotisícovom dave návštevníkov festivalu určite nájdú.

1986

■ Najmladšími účinkujúcimi na festivale vo Východnej boli len niekoľkotýždňoví novorodenci v programe Ľudia z rodu Rómov. Scenárista a režisér Viliam Gruska pripravil program, ktorý zachytával život Rómov od narodenia cez detstvo, svadbu a iné rodinné a kalendárne príležitosti až po pohreb. Rómovia brali svoju úlohu účinkujúcich tak vážne, že do obrazu o krstení priniesli niekoľko novorodencov. Uvedenie programu, ktorý približoval dovtedy tabuizovanú tému – rómsku kultúru, dejiny, jazyk... – bolo prelomové a divácky veľmi úspešné. Z výberu rómskych

a platené voľno. Tieto časy sa však dávno pominuli. Teraz je na nás, aby sme udržali dedičstvo predkov aj bez frontálnej pomoci. Štát na to jednoducho nemá, aby podporoval folklór v takejto mohutnej podobe. I keď bez jeho pomoci by to nešlo ani dnes.

Vidíte za ostatných 50 rokov nejaké prudké zmeny v záujme o kultúru predošlých generácií?

Za pol storočia sa to posudzuje veľmi ťažko, som o čosi mladší, ale za posledných 15 rokov festival sledujem veľmi pozorne. Naša generácia sa snaží nielen interpretovať, ale aj pochopiť tradičné ľudové umenie do dôsledkov. So všetkými súvislosťami,

ktoré táto problematika v sebe nesie. Myslím si, že o zachovanie tradícií sa nemusíme obávať. Dnešní mladí ľudia chcú byť vzdelaní a múdri. Chcú viac ozaj rozumieť a pochopiť ich.

Ako sa podarilo udržať Východnú a podobné festivaly v búrlivých 90. rokoch, keď sme po rokoch zákazov nasávali všetko nové a západné?

Podarilo sa to, lebo sa to vždy robilo úprimne a s láskou. Opýtajte sa ktoréhokolvek folkloristu, aké sú jeho najšťastnejšie roky života, a odpovie vám, že tie, ktoré strávil v súbore a na obdobných festivaloch. Sám viem, že keď sa blížil termín festivalu, nevedeli sme sa dočkať autobusu, ktorý nás

na festival odviezol. Ako sa blížil festivalový čas, čoraz intenzívnejšie sme si púšťali nahrávky známych interpretov, ako boli Janko Ambróz, Hana Hulejová a mnohí ďalší. Tešili sme sa na účinkovanie skvelej Lúčnice alebo iného kvalitného súboru. Vedeli sme, že v areáli vo Východnej sa stretne s kamarátmi, s ktorými sa inak nevidíme celý rok. Účinkovať vo Východnej znamenalo pre každého sviatok. Myslím si, že festivaly prežívajú. Ľudia ich majú a budú mať radi.

Mladí ľudia sa akoby čoraz viac vracajú ku koreňom. In je všetko bio, prírodné... Prejavuje sa táto zmena aj na vzťahu ľudí

k tradíciám vrátane ľudových piesní, tancov, preberaní motívov z krojov do súčasného oblečenia?

Je to životný kolobeh, ktorý sa nedá zastaviť. Od nepamäti sa ľudstvo vracalo k jednotlivým štýlom a obdobiam. Vyberali si z nich, čo sa im páčilo, čo ich inšpirovalo, a tak je to i dnes. Byť originálny nie je až také jednoduché. Je dobré, ak mladé módne návrhárky siahajú po tradičnom kroji a jeho detailoch. Takto môže vzniknúť opäť niečo originálne, čo osloví mladšiu generáciu. Tradícia dostáva svoju ďalšiu šancu na život.

Folklor zaujal aj mladého dizajnéra Tomáša Kompaníka,

piesní vyšla o rok neskôr v edícii festivalu Východná aj gramofónová platňa s názvom Išli dlhou cestou.

1996

- Obrovský úspech u divákov zožalo spoločné vystúpenie Umeleckého súboru Lúčnica so skupinou Elán.

1999

- Folklorný festival Východná sa stal hlavným podujatím Dní tradičnej kultúry.

2004

- Na pódiu Veľkej scény oslávil tridsaťročnicu uvádzania muzikál Na skle maľované, najúspešnejší titul Činohry SND.

2007

- Národné osvetové centrum vydalo reprezentačnú a dokumentačnú publikáciu Prieniky histórie FFV a Národného osvetového centra 1991 – 2005, ktorá prezentuje festival prostredníctvom programových bulletinov FFV, prehľadov programov, zúčastnených súborov a jednotlivcov, autorov programov a členov programových a organizačných zložiek v období rokov 1991 – 2005.

2010

- Festival bol zaradený do systému podujatí IOV – medzinárodnej organizácie pre ľudové umenie.

2015

- Organizátori festivalu zaznamenali rekordnú účasť divákov, ktorí sa prišli pozrieť na vystúpenia vyše dvetisíc účinkujúcich.

ktorý s festivalom spolupracuje už niekoľko rokov. Je vám jeho grafický pohľad blízky?

V minulých rokoch Tomáš priniesol do Východnej základný grafický prvok – nekonečný kruh, ktorý je aj mne blízky. Tento rok sa vydal inou geometrickou cestou – ponúkol štvorec, ktorý síce pre mňa už nie je taký silný, ale dôverujem jeho intuícii v grafickom svete a dizajne. My sme ho „zdedili“ od predchádzajúceho vedenia festivalu, ale veru sme ho nevymenili, ako je v našich končinách zvykom. Aj profesor Nosál hovorí: „Čo je dobré, je dobré.“

Ako ste sa dostali k folklóru a ľudovým tradíciám?

Ľudový tanec som začal spoznávať prostredníctvom otca, ktorý tancoval v súbore Vagonár v Poprade. Tancoval som v ňom aj ja. Neskôr to bol Jánošík v Brne, profesionálny PUES v Prešove a nakoniec SEUK v Bratislave, kde sa moja profesionálna dráha tanečníka skončila. Potom sa začala moja púť študenta choreografie ľudového tanca na VŠMU pod vedením profesora

Štefana Nosála. V roku 2001 som začal v Bratislave organizovať vlastný festival Oživené tance, do ktorého som zapojil takmer všetky tamojšie

Od nepamäti sa ľudstvo vracalo k jednotlivým štýlom a obdobiam. Vyberali si z nich, čo sa im páčilo, čo ich inšpirovalo, a tak je to i dnes. Byť originálny nie je až také jednoduché. Je dobré, ak mladé módne návrhárky siahajú po tradičnom kroji a jeho detailoch. Takto môže vzniknúť opäť niečo originálne, čo osloví mladšiu generáciu. Tradícia dostáva svoju ďalšiu šancu na život.

folklórne súbory. Súčasne som profesionálne tancoval na bratislavskej Novej scéne v rôznych muzikáloch, čo ma výrazne ovplyvnilo v ďalšom

profesionálnom živote. K folklóru som sa dostával aj cez rôzne festivaly – Myjava, Detva – a nakoniec aj festival vo Východnej, kde posledné tri roky pôsobím ako riaditeľ programovej rady.

Kedy ste sa o túto oblasť začali zaujímať?

Tancovať som začal v 19 rokoch rock'n'roll, až o dva roky neskôr som nastúpil do popradského súboru, ktorý som predtým z vedľajšej sály nepočúval práve s obľubou. Sídliť sme v jednom dome kultúry. Odvtedy bol folklór každodennou súčasťou môjho života. Posledné tri roky sa mu venujem nepretržite, lebo festival, akým je Východná, si to vyžaduje.

Čo vás po podnikateľskej kariére priviedlo do funkcie riaditeľa Východnej?

Mám rád veľké výzvy a rád budujem veľké veci. Festival Východná spĺňa jedno i druhé, a tak som na ponuku vedenia Národného osvetového centra mohol iba prikývnuť a pustiť sa do práce. Nič v živote som nedostal zadarmo a aj

pri tomto festivale som musel mnohé veci tvrdo presadiť, vyargumentovať. Ale myslím si, že veľa z toho, čo som si naplánoval, sa podarilo naplniť, hoci nie úplne všetko. Ale taký je už život. Možno do budúcnosti i ďalšia výzva.

Aké máte plány do budúcnosti? Bude festival ešte lepší, iný, napaditejší?

Tento ročník by mal byť zavŕšením mojej trojročnej snahy o zlepšovanie kvality programov. V tíme máme výborných autorov, preto viem, že bude skutočne vydarený. Budúcnosť už však nie je v mojich rukách. V pozícii riaditeľa programovej rady končím. Tak, ako je to za posledné obdobie festivalu zvykom. Ako však história ukazuje, festival pôjde ďalej a formovať ho budú iné osoby a osobnosti. Verím, že budú pokračovať v nastúpenom trende, budú sa otvárať novým výzvam a potrebám, ale zachovajú silný vzťah k udržiavaniu národnej kultúry a tradícií našich predkov.

Nie je to však iba program, ktorý láka divákov do Východnej, je to aj neopakovateľná atmosféra, ktorá je pre tento festival povestná.

Akú cieľovú skupinu by ste chceli osloviť? Ktorí diváci vám v publiku chýbajú?

Na festivale máme zastúpené všetky generácie. Kontinuita nie je pretrhnutá. Nečakám, že k nám budú prúdiť fanúšikovia futbalu či hokeja, ale toto naše umenie má svojich stálych oriaznivcov, čo vedia oceniť krásu a originalitu spojenú v nekonečnej symbióze tanca, ľudovej hudby, spevu, unikátnych krojov, ktoré sme zdedili ako najväčšie bohatstvo od našich predkov. Myslím, že o účasť núdzu nemáme.

Hovorí sa, že tanečnice z ľudových súborov sú pre mužov pokušením,

o čom je aj známa pieseň Tanečnice z Lúčnice. Očarila aj vás niekedy nejaká tanečnica?

Už s takou žijem v manželstve 18 rokov a to asi hovorí za všetko.

Každý kút Slovenska mal iné zvyky, iné kroje, iné tance a piesne. Ktorý je vám najbližší?

Najbližším regiónom mi je Orava a oravský goralský tanec, ktorý som aj prvý začal študovať. Goral bol aj môj tanec na prijímačkách na VŠMU.

Myslíte, že sa ešte dá objaviť niečo, čo sme doteraz nepoznali? Je možné obohatiť dosiaľ známy folklór?

Myslím, že áno. Keď som začal organizovať festival Oživené tanca, tak hneď prvý ročník bol vyskladaný z tancov, hudby a spevu, ktoré dovtedy v súboroch nepoznali. Slovenská akadémia vied má vo svojich archívoch nejednu perlu, ku ktorej sa skôr či neskôr dostaneme, i keď musím povedať, že to nie je vôbec jednoduchá cesta. No a obohatenie folklóru – to je iba otázka poznania. Pokiaľ nebudeme miešať všetko, ako keď varíme guláš, ale pristúpime k tvorbe s mierou a poznaním, môžu vzniknúť ešte veľké veci.

Čo by ste zaželi Východnej a jej priaznivcom do ďalších rokov?

Otvorenosť, dobrých autorov, podporu médií, ministerstva kultúry a skvelých návštevníkov.

Je ešte vôbec čo na tomto festivale zlepšovať?

To je, ako keby sme sa opýtali, či existuje dokonalý človek. Každý má svoje chyby a nedostatky. Aj festival Východná ich má, a preto bude na ďalšom zodpovednom vedení, ako bude vnímať život okolo seba, rastúci dopyt po kvalite, potrebu prístupu priateľského k návštevníkom, ponuky aj nadštandardných služieb. Týka sa to každého z tvorcov a organizátorov. Nikto nemôže zastať a ťať iba úspechy predchodcov. Systém výmeny riaditeľa programovej rady je nastavený na trojročné obdobie a mne sa práve končí.

Povedali o Východnej

Tomáš Kompaník, autor festivalového loga

Prvý raz som bol na festivale vo Východnej, až keď ma Národné osvetové centrum oslovilo, aby som urobil jeho logo. Bol som úplne očarený. Chodil som s mobilom a fotografoval kroje. Bolo úžasné, že veci, ktoré som predtým videl na figurínach v múzeách alebo v knižkách, som zrazu videl na reálnych ľuďoch, ktorí v nich tancovali. K folklóru som mal vzťah aj predtým, ale nikdy som ho nepraktikoval, ani mi nenapadlo ísť na koncert, kým nevystupovali kamaráti. Ale objavil som, že keď je to dobre spravené, čo je na Východnej vždy, lebo tam vyberajú asi najlepší program a vedia to zosúčasniť, je to skvelé. Hoci ja mám rád, aj keď sú tance tradičné a ešte aj rozprávajú nárečím. Celá atmosféra na Východnej je dobrá.

Guido Andrea Longhitano, taliansky fotograf

Miesto, ktoré ťa prekvapí a navždy ti zostane v srdci...

Jean Roche, hodnotiteľ v roku 2015

Folklórny festival Východná má reputáciu veľkého európskeho festivalu a plne si ju zaslúži. Svedčí o tom aj jeho publikum, ktoré ho má rado a každoročne sa sem nielen vracia, ale počet návštevníkov dokonca rastie. Vo Východnej počas festivalu stále vládne zvláštna atmosféra sviatočných dní, ktoré sú oslavou krásy a rozmanitosti slovenskej kultúry. Vo Východnej je stále bohatý program, z ktorého si môže každý vybrať. Či už ide o vystúpenia na jednotlivých scénach, workshopy, odborné podujatia, alebo o ľudovú zábavu, keď priatelia a rodiny spolu posedávajú pri jedle a nápojoch a k tomu im hrajú a spievajú folklórne súbory. ■

Prvky ľudovej kultúry v slovenskom školstve

TEXT: **doc. PhDr. MARGITA JÁGEROVÁ, PhD.**, KATEDRA ETNOLÓGIE A FOLKLORISTIKY FF UKF V NITRE
 ■ FOTO: **ARCHÍV ZŠ LIPTOVSKÉ SLIAČE**

Ľudová kultúra a ľudové umenie majú svoje miesto aj vo výučbe na školách. Ich uplatňovanie vo vzdelávacom systéme prináša so sebou celý rad pozitívnych výsledkov. Sú prínosom nielen pre vzdelanostný a osobnostný potenciál žiakov, ale i širšieho spoločenstva jednotlivých lokalít. Rôznorodosť miestnej tradičnej kultúry v kontexte špecifických geografických a prírodných podmienok lokalít, ich spoznávanie a rozvíjanie, budovanie si pozitívneho vzťahu k nim predstavuje obrovský potenciál, ktorý má budúcnosť.

Myšlienka uplatňovania vybraných prvkov ľudovej kultúry v rôznych oblastiach života (a teda aj v školskej sfére) sa objavila už koncom 19. a na začiatku 20. storočia v období presadzovania tzv. hnutia svojrázu. Zdôrazňovalo ideu jedinečnosti kultúry národného spoločenstva, pričom inšpiráciu hľadalo práve v ľudovej kultúre, najmä v ľudovom umení. Vytýčilo si za cieľ nielen prezentovať a propagovať tieto javy, ale aj uplatňovať ich v rôznych praktických

sférach života vtedajšej spoločnosti (odev, stavitelstvo, bývanie, oblasť školstva...).

Aktívnymi v tomto smere boli najmä Pavol Sochán (1862 – 1941), ktorý pomáhal Renate Tyršovej v českých dievčenských školách zavádzať „vzory ľudového vyšívania“. Vo výtvarnom umení a stavitelstve sa týmto smerom uberal Dušan Jurkovič (1868 – 1947), v medzivojnovom období Josef Vydra (1884 – 1959) vo sfére stredného školstva so zameraním na výtvarníctvo, ktorý

v roku 1928 založil a viedol Školu umeleckých remesiel v Bratislave.

Andrej Melicherčík (1917 – 1966) sa vo svojom priekopníckom diele Slovenský folklór – Chrestomatia (1959) ako jeden z mála národopiscov, folkloristov, vyjadruje k problematike uplatnenia ústnej ľudovej slovesnosti v edukačných aktivitách.

V druhej polovici 20. storočia táto problematika v slovenskom školstve v novej politicko-spoločenskej situácii nebola aktuálna ani veľmi žiaduca najmä z dôvodu tesného prepojenia

ľudovej kultúry s náboženskými prejavmi, ale i preto, že jednotlivé oblasti života spoločnosti (napr. umenie, literatúra, vzdelávanie a i.) sa mali budovať na nových ideových aj svetonázorových základoch. Ak dochádzalo k využívaniu spomínaných prvkov vo výchovno-vzdelávacom procese, išlo skôr o ojedinelú iniciatívu samotných učiteľov a ich individuálne aktivity.

Vo forme jasne deklarovaného alternatívneho zamerania jednotlivých škôl sa táto myšlienka objavila až na začiatku 90. rokov 20. storočia, teda po zmene režimu. V tomto období dochádzalo k závažným zmenám v našej spoločnosti a bol vytvorený priestor aj na zmenu obsahovej náplne výučby, organizácie a foriem vyučovania v slovenskom školstve v súlade s vtedajšími celkovými tendenciami v spoločnosti (liberalizácia, humanizácia, demokratizácia...).

V oblasti školstva vyústili do inovácie učebných osnov a možností špecializácie v zameraní škôl. K intenzívnejšiemu presadzovaniu myšlienky aplikácie prvkov tradičnej kultúry výraznou mierou prispeli niektoré domáce dobové kontexty

(napr. vytvorenie samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993), ako aj impulzy zo zahraničia. Za také možno pokladať Odporúčanie na ochranu tradičnej kultúry a folklóru, vyplývajúce z 25. generálnej konferencie UNESCO v roku 1989 v Paríži. Tento dokument sformuloval určité závery a usmernenia pre členské štáty, týkajúce sa potreby identifikovania, archivovania, zachovávaní, šírenia, ochrany ľudovej kultúry a folklóru ako významného zdroja kultúrnych osobitostí, jedinečností a ich následného uplatňovania v živote súčasnej spoločnosti.

Na začiatku 90. rokov niektorí učitelia a neskôr i odborníci z oblasti školstva, pedagogiky a ďalších odborov začali upozorňovať na potrebu vzdelávania detí v oblasti spoznávania prírodných, etnografických, kultúrnych, historicko-sociálnych, folklórnych a iných prejavov súvisiacich s lokalitou, s bezprostredným okolím, regiónom, v ktorom dané školské zariadenie pôsobí.

Išlo o myšlienku, v rámci ktorej sa škola mala prepojiť s kultúrou, históriou a dňom v lokalite,

pričom pozornosť sa v 90. rokoch sústreďovala predovšetkým na spoznávanie miestnej ľudovej kultúry (ústna slovesnosť, hudobný a tanečný folklór, výtvarné prejavy, obyčajová kultúra, materiálna kultúra...), kultúrneho dedičstva a prírodného bohatstva. Cieľom bolo prepojiť školu čo najintenzívnejšie s dňom v lokalite, naučiť žiakov orientovať sa vo vlastnej kultúre, vybaviť ich kompetenciami, ktoré by im boli nápomocné pri ďalšom prípadnom pôsobení v lokalite, regióne, pri ich rozvoji a napredovaní v rôznych oblastiach. To je vlastne zmyslom a poslaním tzv. regionálnej výchovy, ktorá sa začala v tomto období jasnejšie formovať a presadzovať v našom školstve.

Jednotlivé školské zariadenia implementovali uvedené prvky do edukačnej činnosti neraz osobitými, originálnymi formami, ktoré vyplývali zo špecifických podmienok spoločensko-historického vývinu, dispozícií a možností samotných lokalít. Lídrom medzi základnými školami v tomto smere sa na začiatku 90. rokov stala Základná škola v Liptovských Sliačoch (okres Ružomberok), ktorá ako prvá začala na Slovensku systematicky pracovať s danou problematikou a začala ju predstavovať nielen odbornej, ale i laickej verejnosti.

Myšlienka prezentácie školy v „duchu miestnych tradícií“ sa tu zrodila v roku 1991, prvé konkrétne výsledky prezentovali v septembri roku 1992. Zakrátko sa stretli s pozitívnymi ohlasmi od iných škôl, ale aj kultúrnych, múzejných, vysokoškolských a i. inštitúcií. Škola prostredníctvom rôznych príspevkov vo vtedajších učiteľských periodikách informovala o svojom smerovaní a prvých krokoch v tejto oblasti. Viacerí sa ich výsledkami inšpirovali, pričom práve táto škola poskytovala na dlhé obdobie metodickú pomoc a inšpiráciu. Spolupracovala aj so ZŠ v Malatinej (okres Dolný Kubín), pričom už v roku 1992 obe školy začali overovať projekt regionálnej výchovy. K jeho spracovaniu došlo v roku 1995 a po predložení na rezortné ministerstvo bol schválený

Projekt základných škôl s rozšíreným vyučovaním regionálnej výchovy a ľudovej kultúry. Následne ho aplikovali aj ďalšie školy (napr. aj materské).

Postupom času vzrástla potreba verejnej prezentácie výsledkov jednotlivých pedagogických zborov a vytvorenia platformy na vzájomnú diskusiu, nadviazanie kontaktov s inými školami či inštitúciami. Súčasťou pôsobenia jednotlivých škôl bola aj prezentácia ich práce smerom navonok, najmä pre pedagógov ostatných škôl, ale i laickú verejnosť, nadviazanie spolupráce s okolitými inštitúciami. Viaceré školy organizovali dni „otvorených dverí“ s možnosťou zúčastňovať sa priamo na vyučovaní, metodické stretnutia a rôzne semináre.

Jedným z odborných vysokoškolských pracovísk, s ktorým škola v Liptovských Sliachoch nadviazala kontakty, bola Katedra folkloristiky a regionalistiky vtedajšej Vysokej školy pedagogickej v Nitre (dnes Katedra etnológie a folkloristiky Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre).

Takmer od svojho založenia toto pracovisko reflektovalo danú problematiku a zohralo určitú úlohu v jej formovaní v samotných počiatkoch. Už v apríli 1993 zorganizovalo vôbec prvé odborné podujatie zamerané na možnosti aplikácie prvkov tradičnej kultúry

vo výchovno-vzdelávacom procese pod názvom Postavenie ľudovej kultúry vo výchovno-vzdelávacom procese. Položili sa tak základy interdisciplinárnej, odbornej, ale i na praktické otázky zameranej diskusie k danej problematike. Pracovisko poskytlo platformu na vzájomnú kooperáciu etnológov, etnomuzikológov, etnochoreológov, folkloristov a iných odborníkov s pedagógmi základných škôl, na výmenu skúseností v tejto oblasti. Stalo sa garantom a posudzovateľom rozbehnutých projektov zavádzania prvkov regionálnej výchovy na základných školách. Účastníci tohto prvého stretnutia jasne deklarovali a zdôvodnili potrebu aplikácie prvkov ľudovej kultúry a regionálnej výchovy na všetkých stupňoch škôl a priniesli aj konkrétne návrhy a postupy.

V tomto smere katedra pokračovala aj v rámci konferencie organizovanej pri medzinárodnom podujatí Akademická Nitra v roku 1994 – *Tradičná ľudová kultúra a výchova v Európe* (rovnomený zborník vyšiel v roku 1995). V spolupráci s Národopisnou spoločnosťou Slovenska v roku 2001 vo Zvolene zorganizovala medzinárodné podujatie *Kultúrne dedičstvo a región v systéme výučby* (zborník z podujatia nevyšiel).

Aj samotné základné školy začali usporadúvať podujatia v tejto oblasti. V máji 1993 škola v Liptovských

Sliachoch usporiadala celoslovenský seminár pre učiteľov – Vzájomný vzťah regionálnej kultúry a školstva. Išlo o prvé podujatie základných škôl s takýmto zameraním. Prinieslo informácie o podmienkach, možnostiach, inšpiráciách, ale i konkrétnych krokoch a počiatočných výsledkoch školy, ktorá začala presadzovať a komplexne realizovať myšlienku aplikácie prvkov tradičnej kultúry vlastnej lokality a regiónu vo vyučovacom procese.

Vzrastajúci počet škôl s týmto zameraním si vyžiadala založenie združenia, prostredníctvom ktorého by mohli spoločne prezentovať a presadzovať svoje požiadavky a ktoré by im zároveň poskytovalo priestor na vzájomné kontakty, komunikáciu. V roku 1997 bolo vytvorené Združenie pedagógov zo škôl s rozšíreným vyučovaním regionálnej výchovy a ľudovej kultúry (sídlo v Liptovských Sliachoch). Z celkového počtu 21 kolektívnych členov bolo 14 základných a 7 materských škôl. Poslaním bolo spájať pedagógov, ktorí majú záujem o aktívnu činnosť v oblasti regionálnej výchovy, a napomáhať zavádzanie týchto javov do edukačného procesu. V roku 1999 sa združeniu podarilo zorganizovať prvý celoslovenský seminár a výstavu v spolupráci s Liptovským múzeom v Ružomberku pod názvom Regionálna výchova a ľudová kultúra v slovenskom školstve.

Literatúra:

BARDYOVÁ, B. 2000. Naše kroky po regionálnom chodníčku.

In Lomenčík, J. (edit.): *Regionálna výchova a ľudová kultúra v slovenskom školstve* (Zborník príspevkov z odborného seminára v Liptovskom Mikuláši 4. – 5. júna 1999, Združenie pedagógov zo škôl s rozšíreným vyučovaním regionálnej výchovy a ľudovej kultúry so sídlom v ZŠ Sliache), 2000. ISBN 80-968357-3-4, s. 33 – 35.

CABANOVÁ, V. 2005. *Tvorba obsahu vzdelania v regionalisticky orientovaných školách*. Praha : Nakladatelství Epocha, 2005. ISBN 80-86328-69-4, s. 70.

ČELLÁROVÁ, L. 2002. Postavenie regionálnej výchovy v edukačnom procese. In *Regionálna výchova a škola* (zborník príspevkov). Banská Bystrica : UMB, 2002. ISBN 80-8055-753-5, s. 12 – 19.

GAŠPAROVÁ, M. 2009. Projekt základných škôl s rozšíreným vyučovaním regionálnej výchovy a ľudovej kultúry ako fragmentu kultúrneho dedičstva – skúsenosti a perspektívy. In Ligaš, Š. – Gašparová, M. (edit.): *Odras kultúrneho dedičstva v primárnej edukácii* (zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie). Banská Bystrica : UMB PF, 2009. ISBN 978-80-8083-703-7, s. 57 – 61.

JASENÁK, E. – ŽUFFA, C. (edit.) 1995. *Pozdvihnutie národného povedomia vo výchovno-vyučovacom procese*. Martin : Matica slovenská, 1995. ISBN 80-7090-372-4.

KOVÁČIK, R. 2012. Regionálna výchova a Združenie pedagógov zo škôl s regionálnou výchovou. In *Regionálna výchova ako súčasť školského vzdelávacieho programu* : zborník príspevkov z konferencie konanej 30. 11. 2012 v Slovenskej Lupči (edit. Maloveská, R. – Kramcová, M.) Slovenská Lupča : Združenie pedagógov zo škôl s regionálnou výchovou, 2012. ISBN 978-80-971316-9-2, s. 79.

KRAMCOVÁ, M. 2012. Regionálna výchova ako súčasť školského vzdelávacieho programu.

In *Regionálna výchova ako súčasť školského vzdelávacieho programu* : zborník príspevkov z konferencie konanej 30. 11. 2012 v Slovenskej Lupči (edit. Maloveská, R. – Kramcová, M.) Slovenská Lupča : Združenie pedagógov zo škôl s regionálnou výchovou, 2012. ISBN 978-80-971316-9-2, s. 79.

LIGAŠ, Š. – GAŠPAROVÁ, M. (edit.). 2009: *Odras kultúrneho dedičstva v primárnej edukácii* (zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie). Banská Bystrica : UMB PF, 2009. ISBN 978-80-8083-703-7.

Regionálna výchova a ľudová kultúra v slovenskom školstve (Zborník príspevkov z odborného seminára v L. Mikuláši 4. – 5. júna 1999, Združenie pedagógov zo škôl s rozšíreným vyučovaním regionálnej výchovy a ľudovej kultúry so sídlom v ZŠ Sliache), 2000. ISBN 80-968357-3-4, s. 33 – 35.

Regionálna výchova ako súčasť školského vzdelávacieho programu : zborník

Počas tohto obdobia učitelia jednotlivých škôl si iniciatívne sami, predovšetkým na úkor svojho voľného času, zháňali materiál prostredníctvom terénnych výskumov, zúčastňovali sa na rôznych vzdelávacích aktivitách a kurzoch s cieľom získať potrebné zručnosti, zbierali potrebné poznatky aj prostredníctvom svojich žiakov, ich rodinných príslušníkov a realizovali v jednotlivých lokalitách hodnotnú a zásluhnú etnografickú prácu. Školy si zostavovali z takéhoto materiálu vlastné učebnice, napríklad spevníky, čítanky, cvičebnice, ako aj metodické materiály. Zbierali trojrozmerné predmety pre tzv. regionálne „národopisné kútiky“, či dokonca „národopisné učebne“ v školách, ktoré využívali na výučbu jednotlivých tém v rámci niektorých predmetov.

Okrh škôl, členov združenia, sa rozširoval. V prvej fáze išlo najmä o školy v Liptove (okrem Liptovských Sliačov aj Liptovská Teplička, Liptovská Lúžna, Liptovské Revúce, Lisková, Lúčky...) a na dolnej Orave (Malatiná, Zázrivá, Dolný Kubín...), postupne na strednom (Očová, Klenovec, Hliník nad Hronom, Slovenská Ľupča, Detva...) a juhozápadnom Slovensku (Maňa, Semerovo, Dolný Ohaj, Bešeňov, Čataj...), ale i materské školy (Necpaly, Sládkovičovo), pričom tento proces sa týkal aj niektorých mestských škôl. V máji

2003 združenie uskutočnilo konferenciu pod názvom Regionálna výchova a ľudová kultúra v MŠ a ZŠ v Slovenskej Ľupči.

Po tomto roku sa jeho činnosť utlmila, no napriek tomu niektoré školy pokračovali v realizovaní výučby regionálnej výchovy bez zastrešujúcej organizácie. Vytýčili si svoju vlastnú cestu a spôsob, ako v praxi zrealizovať toto špecifické zameranie. Po roku 2000 sa však záujem odborníkov a pedagógov o túto tému preniesol aj do prostredia pedagogických fakúlt univerzít, ktoré zorganizovali viaceré odborné podujatia na danú tému (napr. UMB v Banskej Bystrici, KU v Ružomberku).

Proces etablovania regionálnej výchovy v našom školstve je v tretej dekáde svojho vývoja. V tomto období sa celá predmetná problematika ocitla v nových zmenených podmienkach. Cestu presadzovania vlastnej špecifikácie školám v mnohom uľahčila novela školského zákona č. 245/2008 Z. z. a možnosť zavedenia výučby prierezovej témy regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra. Kompetentné orgány tak reagovali na výzvy UNESCO a predchádzajúce opatrenia, ktoré táto organizácia navrhovala.

Vytvoril sa priestor na tvorbu vlastných obsahových náplní viacerých predmetov a posilnila sa

možnosť špecifického zamerania škôl. V 90. rokoch bola úspešnosť práce v tejto oblasti založená predovšetkým na entuziazme a osobnej zainteresovanosti samotných pedagógov s odobrením vedenia školy, pričom kompetentné orgány dané aktivity nijak finančne či materiálne nepodporovali. V ďalšom období, najmä však po vstupe Slovenska do Európskej únie, sa pre školy otvorili nové možnosti cieľavedomého plánovania projektov a využívania finančnej podpory z prostriedkov Európskej únie či grantových agentúr a súkromných firiem, zacielených na vzdelávacie aktivity.

Hoci nemáme k dispozícii relevantné celoslovenské prieskumy, spoznávanie tejto problematiky nám dovoľuje vysloviť konštatovanie o narastajúcom počte škôl, ktoré realizujú regionálnu výchovu, resp. aplikujú prvky miestnej ľudovej kultúry vo vzdelávacom procese.

Samotné školy v súvislosti s tým iniciovali od roku 2012 obnovenie činnosti združenia škôl s touto problematikou, ale už pod novým názvom – Združenie pedagógov škôl s regionálnou výchovou (momentálne vedenie združenia sídli v ZŠ v Dobrej Nive, členom vedenia je aj ZŠ v Očovej a Zvolenskej Slatine). Školy sa opätovne rozhodli vytvoriť zastrešujúcu inštitúciu, ktorá by poskytovala platformu nielen na výmenu skúseností,

príspevkov z konferencie konanej 30. 11. 2012 v Slovenskej Ľupči (edit. Maloveská, R. – Kramcová, M.). Slovenská Ľupča : Združenie pedagógov zo škôl s regionálnou výchovou, 2012. ISBN 978-80-971316-9-2, s. 79.

REVAJOVÁ, L. Výchovné zameranie školy s využitím regionálnych prvkov. In *Vzájomný vzťah regionálnej kultúry a školstva* (Zborník príspevkov a prác z odborného seminára pracovníkov celonárodných a regionálnych kultúrnych inštitúcií, múzeí, vedeckých a výskumných ústavov, vysokých škôl a učiteľov základných škôl. Liptovské Sliače 19. – 20. 5. 1993. (edit. Revajová, L. – Struhár, V.). Liptovský Mikuláš, nedatované, s. 16 – 18.

REVAJOVÁ, L. (nedatované). Pozdvihnutie miestneho a národného povedomia vo výchovno-vyučovacom procese. In Jasenák, L. – Žuffa, C. (edit.). *Pozdvihnutie národného povedomia vo výchovno-vyučovacom procese* (nedatované). Martin : Matica slovenská. ISBN 80-7090-372-4, s. 15 – 18.

Vzájomný vzťah regionálnej kultúry a školstva (Zborník príspevkov a prác z odborného seminára pracovníkov celonárodných a regionálnych kultúrnych inštitúcií, múzeí, vedeckých a výskumných ústavov, vysokých škôl a učiteľov základných škôl. L. Sliače 19. – 20. 5. 1993. (edit. Revajová, L. – Struhár, V.). Liptovský Mikuláš, nedatované.

Tradičná ľudová kultúra a výchova v Európe (edit. Feglová, V.) 1995. Nitra: Katedra folkloristiky a regionalistiky FHV, VŠPg, s. 313.

TRUBFNIOVÁ, V. a kol. 2007. *Predškolská pedagogika. Terminologický a výkladový slovník*. Ružomberok : PF KU. ISBN 978-80-8084-162.

Internetové zdroje:

Zavádzanie prvkov regionálnej výchovy do vyučovacieho procesu využitím informačno-komunikačných technológií [on line.] [cit. 18. 5. 2016] Dostupné na internete: <http://www.zsliptovteplicka.edu.sk/zavadzanie_prvkov_regionalne_vychovy/zavadzanie_prvkov_regionalne_vychovy.html>

Štátny vzdelávací program. Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra. Prierezová téma

[on line.] [cit. 1. 6. 2016] Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/prierezove_temy/regionalna_vychova.pdf>

Súčasná regionálna výchova. Dostupné na internete [on line.] [cit. 10. 5. 2016]. <http://www.regioskola.sk/historia-rv/>

Odporúčanie na ochranu tradičnej kultúry a folklóru Dostupné na internete [on line.] [cit. 10. 5. 2016] <http://www.ludovakultura.sk/fileadmin/data/docs/pdf/2-1-1-Odporucanie-na-ochranu.pdf>

<http://www.regioskola.sk/> [on line.] [cit. 10. 5. 2016].

rozširovanie a poskytovanie materiálov, ale i na vytvorenie centrálnej poradensko-metodickej bázy. Takto inštitucionálne zastrešená skupina škôl by spoločne a jednotne presadzovala svoje ciele.

V roku 2012 bola vytvorená nová koncepcia združenia, ktorá disponuje modelom akreditácie a vzdelávania učiteľov v praxi v problematike regionálnej výchovy. Združenie navrhlo určité obsahovo-tematické okruhy v rámci výučby tejto témy, ktoré sa môžu realizovať ako samostatný predmet alebo ako prierezová téma. V súčasnosti združenie eviduje 29 členov (údaje z januára 2016). Je však potrebné skonštatovať, že množstvo škôl realizuje prezentovaný spôsob edukácie aj bez členstva v tejto organizácii, či ani nevediac o jej existencii.

Súčasnosť je charakterizovaná nejednotnosťou vo výučbe regionálnej výchovy. Školy využívajú osobité modely, čo sa týka jej obsahovej náplne, ale i rozsahu výučby, foriem konkrétnej realizácie. Združenie každoročne usporadúva konferencie, v rámci ktorých jednotlivé školy prezentujú výsledky činnosti a práce. Takéto stretnutia sa uskutočnili v roku 2012 v Slovenskej Ľupči, v roku 2013 v Banskej Bystrici, ďalší rok v Očovej, potom v Dobrej Nive a tento rok združenie plánuje konferenciu v Helpe.

Nie je zámerom tohto príspevku detailne sa zmieňovať o prínose a potrebnosti takto smerovaného vzdelávania. Chceme však upozorniť na to, že tento proces so sebou prináša množstvo pozitívnych výsledkov, ktoré majú širší vplyv nielen na formovanie osobnosti, dieťaťa, jeho vzťahu k miestu svojho bydliska, ale i k nadobúdaniu kompetencií vo vlastnej kultúre, v živote lokality.

Takýto typ vzdelávania prináša intenzívnu kooperáciu školy s obcou, jej obyvateľmi, organizáciami v obci, zlepšuje celkovú klímu a podmienky, v ktorých vzdelávanie prebieha, prispieva k imidžu školy ako jedinečnej, osobitej inštitúcie prepojenej s miestom svojho pôsobenia.

Takto sa so školou lúčia v Liptovských Sliačoch.

Školy počas tohto procesu zozbierali značné množstvo etnografických dát, zmapovali rôzne prejavy miestnej kultúry, prispeli k rozvoju zberu trojrozmerných predmetov materiálneho charakteru s cieľom vytvárať databázu školských pomôcok, ale i budovať „národopisné“ expozície, celkový interier a exteriér škôl, špecializované učebne, ktoré sa využívali a naďalej využívajú v edukačnom procese. S rozvojom takto cieleného vzdelávania začali na školách vznikať, resp. sa zintenzívnili činnosti už jestvujúcich detských folklórnych súborov, lebo intenzívnou zberateľskou prácou sa jednotliví pedagógovia dostávali k rôznorodému materiálu, ktorý sa snažili upraviť pre potreby scénickej prezentácie. Rozvíjali sa osobité mimoškolské aktivity detí, ale i špecifické voľnočasové aktivity a krúžková činnosť.

Prvky miestnej tradičnej kultúry školy využívali a využívajú ako významný zdroj a inšpiráciu na budovanie lokálnej a regionálnej identity žiakov, lokálpatriotizmu, ale i ako významný nástroj na spoznávanie kultúrnej rozmanitosti,

rešpektovanie kultúrnych rozdielov, pestovanie vzťahu k lokalite, regiónu, kultúrnemu dedičstvu.

Pri takomto zameraní školy bola nevyhnutná spolupráca detí, ich rodičov, rodinných príslušníkov, ale i ostatných obyvateľov obce, rôznych subjektov, spolkov, združení. Bolo potrebné, aby sa škola „otvorila“ smerom k obyvateľom lokality, napríklad aj v súvislosti so zberom a vyhľadávaním materiálov, aktivizovať obyvateľov, ktorí disponovali potrebnými znalosťami, zručnosťami a pod.

Neraz vďaka takto smerovanej výučbe dochádzalo a dochádza k revitalizácii archaických prejavov z oblasti duchovnej a materiálnej kultúry, výtvarného umenia, obyčají, folklórnych tradícií, k využívaniu nadobudnutých poznatkov na riešenie konkrétnych problematických oblastí a rozvojových programov, napomáhajúcich prosperovanie lokalít, na propagáciu a prezentáciu samotnej lokality (napr. v oblasti turizmu, rôznych rozvojových projektov...) a i.

METODICKÉ LISTY

Krajina a príroda a jej fotografovanie

TEXT: Ing. MIROSLAV PFLIEGEL, CSc., EFIAP, doc. Ing. LUBOMÍR SLUNSKÝ, PhD.

Krásne prírodné scenérie či mestské aglomerácie vyvolávajú zdanie, že fotografovať prírodu je oveľa jednoduchšie, ako urobiť napríklad portrét alebo ateliérovú fotografiu. Predovšetkým začínajúci fotoamatéri majú pocit, že urobiť dobrú snímku krajiny a prírody je jednoduché. Pri fotografii krajiny, tak ako pri ostatných typoch fotografií, však platí, že ak má byť povýšená na výtvarné fotografické dielo, okrem technickej kvality musí mať aj estetickú, respektíve kompozičnú hodnotu. Dobrá krajinárska fotografia dodržiava isté zásady skladby obrazu a odzrkadľuje aj niečo z pocitov a emócií fotografa.

Vo vzťahu príroda, krajina a človek je pre charakter fotografií zaužívané deliť snímky na dve skupiny: príroda – natur a krajina – landscape.

Do skupiny príroda – natur patria zábery na krajinu bez zásahu človeka. Sú to prírodné výtvyry (voda, rieky, skaly, hory, lesy, sneh a ľad, more, divoké zvieratá, nie v ZOO). Patria sem aj prejavy ročných období – dážď, búrka, hmla (pozri fotografie 2, 2a).

Druhá skupina krajina – landscape zahŕňa fotografie krajiny, v ktorej je viditeľná činnosť človeka (domy, chalupy, hrady, zámky a ich zrúcaniny, mestská krajina, architektúra, človek v krajine) (3).

Dnes, v čase digitálnych fotoaparátov (pokročilých kompakto a kamier DSLR) a dokonca mobilov používaných miesto fotoaparátu má možnosť fotografovať každý. Stačí nechať všetko na automatickú kameru – fotoaparát sám zaostří a nastaví parametre expozície. Výsledkom je informatívna fotografia (zápisník), väčšinou bez akejkoľvek výtvarnej hodnoty. Fotograf sa stáva „cvakačom“ bez osobitných nárokov na kompozíciu obrazu, jeho atmosféru, náladu a vhodné svetelné podmienky.

Tí, čo nechcú robiť len momentky, ale chcú prejsť aj svoju kreativitu, musia pristupovať k fotoaparátu ako k technickému prostriedku. Fotografovať s rozmyslom, pripraviť sa na fotografovanie a zvoliť vhodné kompozičné a svetelné podmienky je síce náročnejšie, ale rozhodne aj zaujímavejšia a tvorivejšia cesta.

VYBAVENIE

Fotoamatér s ambíciou robiť dobré fotografie prírody a krajiny potrebuje slušnú zrkadlovku typu DSLR a zídu sa mu aj výmenné objektívy, napr. širokouhlý (14 – 24 mm) a teleobjektív (55 – 250 mm). Výborným pomocníkom pri výraznom vykreslení oblakov a oblohy, pri odstraňovaní nežiaducich odleskov v zrkadliacich sa plochách (hladiny vody, skla okien, hladkých striech a podobne) je polarizačný filter (4, 4a). Vhodný je aj neutrálny sivý (5) prechodový filter, ktorý sa používa najmä pri veľmi svetlej oblohe, ak ostatná časť obrazu je tmavá. Pri práci nielen s týmto filtrom je veľmi užitočný aj dobrý statív.

SKLADBA OBRAZU

Pri fotografickom obraze platia rovnaké zásady kompozície, skladby a osvetlenia ako v prípade maľovaného obrazu. Fotografia je vlastne kreslenie svetlom a je to zápis jedného okamihu. Rozdiel je napríklad v tom, že pri maľovanom obraze autor môže kompozíciu doplniť rôznymi prvkami podľa svojej fantázie, zatiaľ čo fotograf musí rámcovo komponovať už pri snímaní fotografie.

Každá fotografia má ústredný motív – dominantu (6, 6a, 6b). Ak za dominantu obrazu bude aj divák považovať to, čo fotograf, svedčí to o dobrej úrovni komunikácie medzi fotografom a divákom.

Fotografický obraz krajiny, tak ako všetky výtvarné diela, čítame zľava doprava a zhora dolu a spravidla sa pohybujeme po uhlopriečkach. Nie je dobré, ak divák na fotografii nič nezastaví a bezcieľne blúdi očami po jej ploche od kraja do kraja.

Fotografia krajiny je dvojrozmerná a jednou z klasických ciest, ako do nej dostať určitý priestor, býva usporiadanie prvkov obrazu v troch plánoch, a to popredie, centrálna časť a pozadie (7).

Dominantný motív je najlepšie umiestniť približne vo vzdialenosti jednej tretiny od dvoch susedných okrajov obrazu (pravidlo zlatého rezu). Umiestenie hlavného motívu do stredu fotografie má väčšinou za následok stratu dynamiky obrazu – obraz pôsobí na diváka často príliš staticky. Nie je to však dogma platná za všetkých okolností.

Dôležitú úlohu pri konečnom dojme z fotografie zohráva využitie rôznych extrémnych svetelných podmienok – fotografovanie v protisvetle (8, 8a) ráno, večer, keď sneží, prší, je hmla.

Fotografovanie krajiny s hmlou je náročné, ale výsledné efekty sú veľmi silné. Kto chce fotografovať hmlu, musí si privstať, a vopred si vybrať miesto a odsledovať podmienky. Krajina s hmlou je totiž objekt, ktorý sa mení pomerne rýchlo a často nevypočítateľne. Neraz treba na hmlu doslova číhať viac dní po sebe. Ak sú podmienky priaznivé, treba pracovať bez zaváhania. Pri fotografovaní hmly sa určite zídu statívy. Najmä v začiatkoch práce

s hmlou je potrebné exponovať viackrát, aby sa autor naučil správne vyhodnocovať situáciu.

Pri tomto type fotografií zvlášť platí, že je dôležité byť na správnom mieste v správnom čase (9, 9a). Fotograf musí byť stále v strehu, pretože zmeny sú niekedy veľmi rýchle. Najlepšie sa fotografuje krajina s hmlou v jesennom období a vtedy je zvyčajne aj najkrajšia.

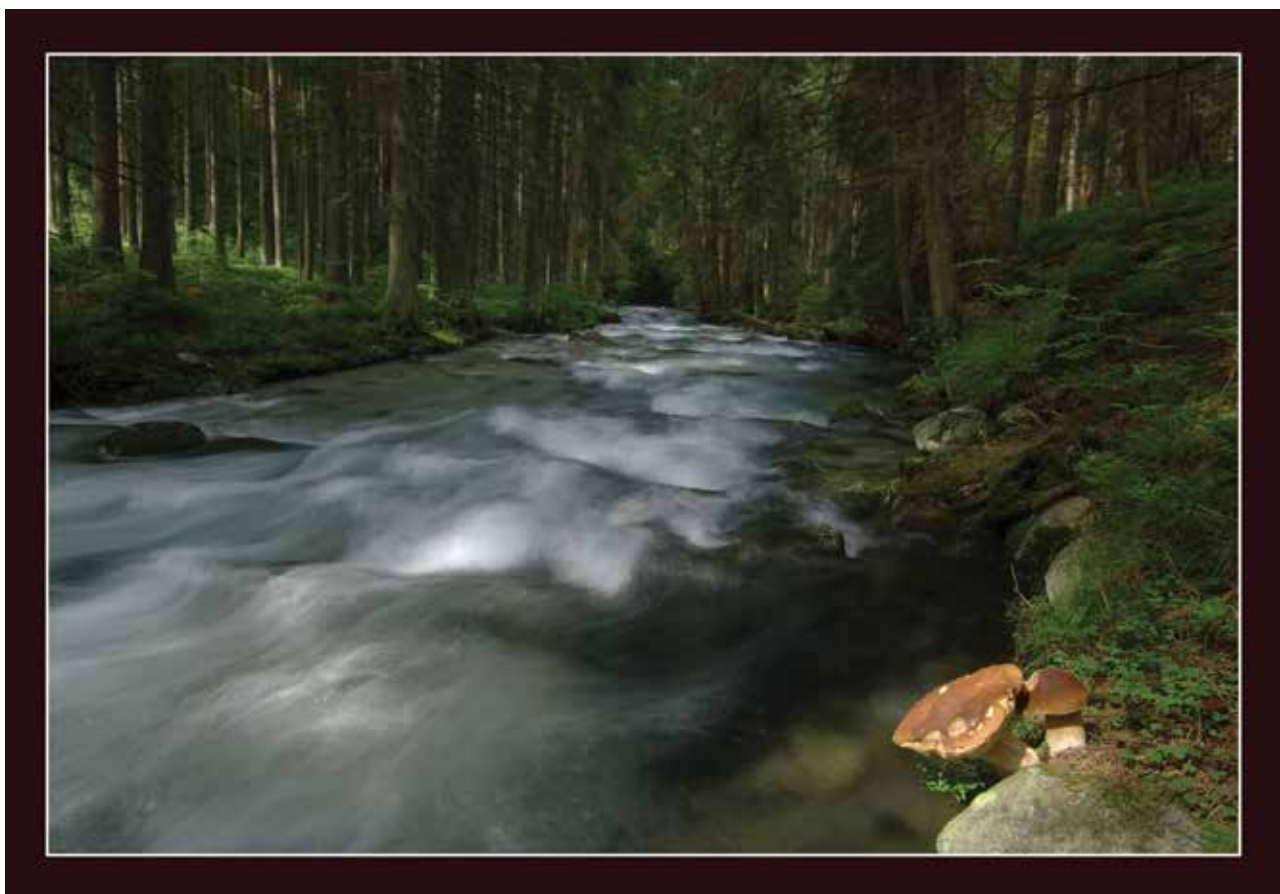
Na vyvolanie mimoriadnej atmosféry obrazu sa dá využiť zvláštna forma osvetlenia. Napríklad pri pohľade do lesa, keď lúče slnka v kombinácii s hmlou vytvoria nečakane zvláštny dojem (10, 10a).

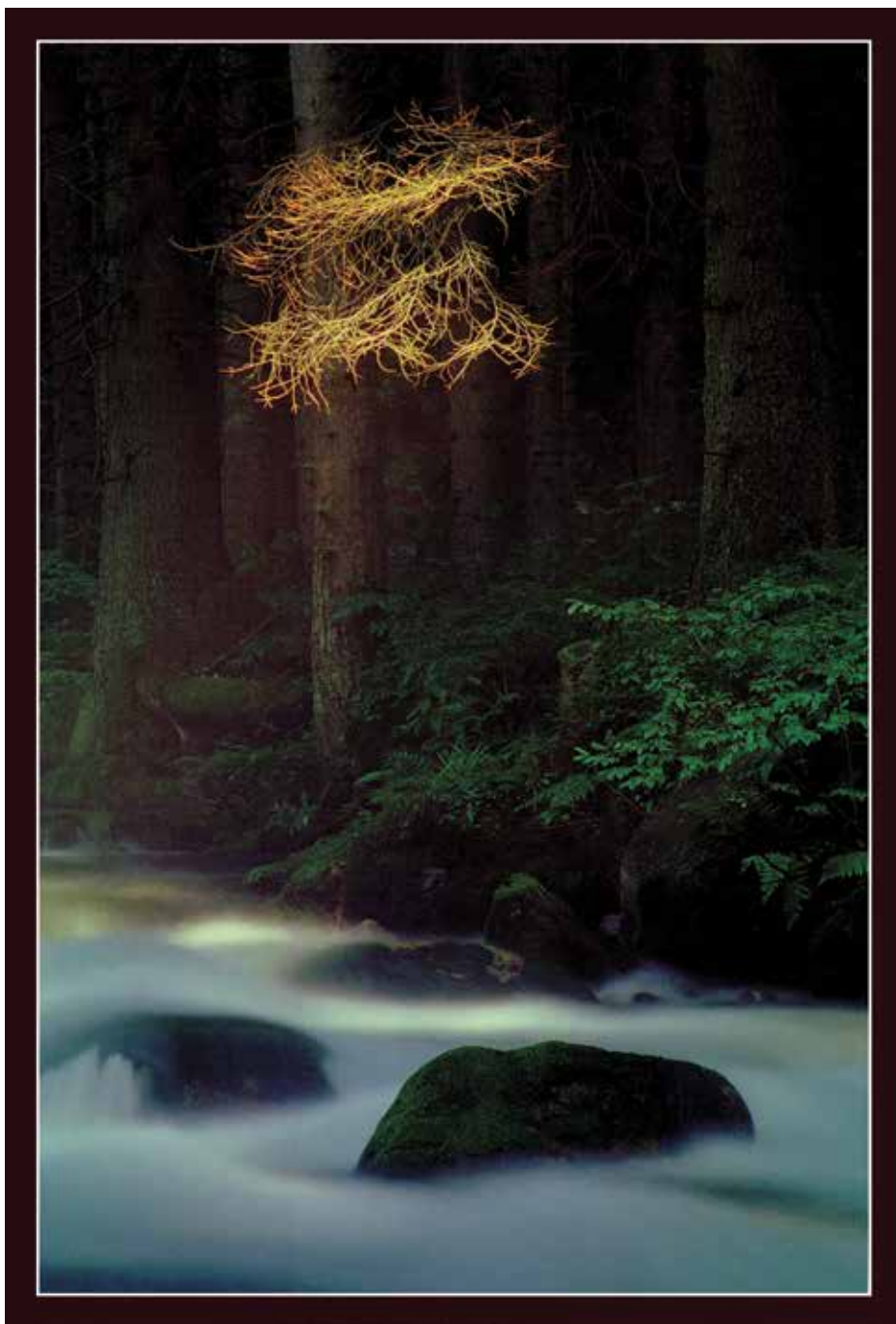
V zimnom období má svetlo väčšinou nižšiu intenzitu, čo spôsobuje plochosť fotografie. Za slnečného dňa sa zas veľmi zvyšuje kontrast a často sa strácajú poltóny. V digitálnej fotografii sa tento problém dá riešiť neutrálnym sivým filtrom.

Dobre pôsobí aj polarizačný filter (11), ten však neúčinkuje pri fotení proti slnku.

Celkom inú atmosféru ako fotografie prírody majú fotografie mestskej krajiny. Aj pri nich musí mať v niektorých prípadoch fotograf šťastie na počasie (12). Veď neraz v priebehu hodiny najprv nasneží a vzápätí sa sneh roztopí.

Niekedy môže na inak zaujímavom obraze rušiť nežiaduci prvok (13) – billboard. Fotografiu sa dá jednoducho pomôcť – vhodným orezaním ju upraviť na zaujímavý obraz mestskej krajiny (13a).

1 ■ ■ 2a

2 ■

(1) Jesenná krajina so zaujímavým podaním farieb, dobre komponovaná.

(2) Náhodne nájdená dvojica hríbov pri potoku, osvetlená slnkom. Fotograf bol v správnom čase na správnom mieste.

(2a) Kým sa fotografovi naskytl tento obraz, chodil na zo isté miesto v tom istom čase niekoľko dní. Najkrajší obraz sa ukázal po búrke na piaty deň.

■ 3

■ 4

(3) Krajina typu landscape s mimoriadne peknou oblohou a mrakmi. Nafotené s polarizačným filtrom.

(4) Vplyv polarizačného filtra na vykreslenie oblakov. Os filtra je prakticky kolmá na smer slnečných lúčov, efekt je takto najsilnejší.

■ 4a**■ 5**

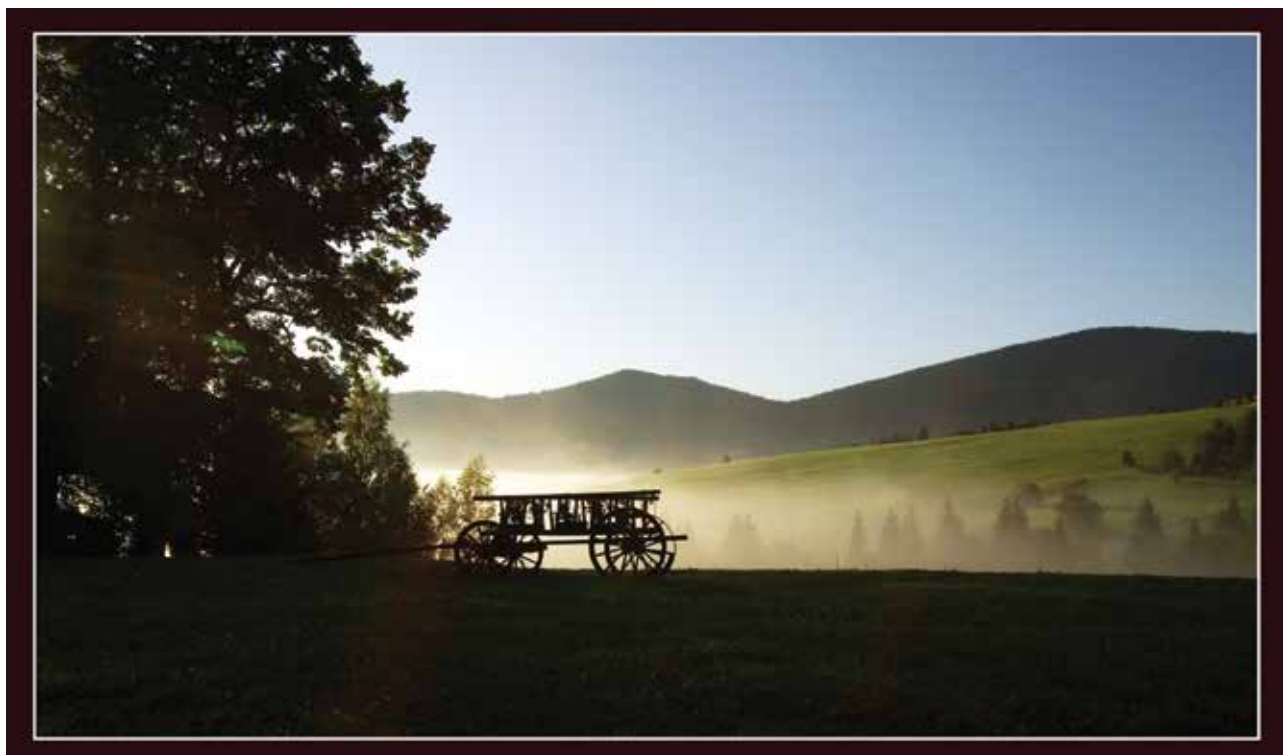
(4a) Vplyv polarizačného filtra na vykreslenie oblakov v otvorenej krajine.

(5) Vplyv sivého filtra na kresbu krajiny a hlavne oblakov.

6 ■ ■ 6b
6a ■ ■ 7

(6) Zasnežená krajina s dominantným prvkom – malou postavou, umiestnenou približne v zlatom reze obrazu.

(6a) Krajina s dominantným prvkom – domom – približne v zlatom reze.

(6b) Romantika, krajina s klasickou kompozíciou na tretiny obrazu.

(7) Eden, oravská krajina v troch plánoch – popredie, centrálna časť a pozadie.

■ 8

■ 9

(8) Krajina v rannom protisvetle s plťou v strednom pláne.

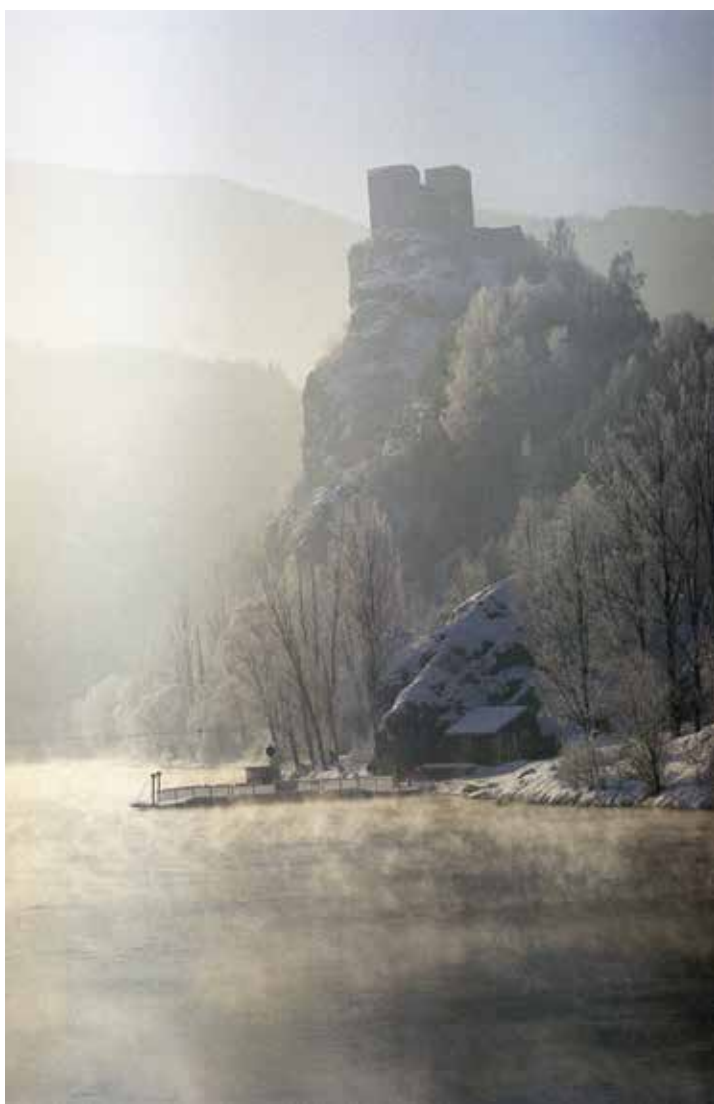
(8a) Krajina proti svetlu s oparom nad hladinou vody s klasickou kompozíciou.

(9), (9a) Krajina s rannou hmlou trvajúcou asi 20 minút a stále sa meniacou.

■ 8a

■ 9a

10 ■ ■ 10a
■ 11

(10) Nirvána, slnečné svetlo predierajúce sa cez hmlu v lese.

(10a) Duch lesa, slnečné lúče presvetľujú hmlu v lese, čo podporuje dynamiku obrazu.

(11) Plasticky vykreslená zimná krajina, atmosféru dokresľuje polarizačný filter.

12 ■ ■ 13a
13 ■ ■ 14

(12) Mestská nočná krajina, vyzdobená čerstvo napadaným ťažkým snehom.

(13) Mestská krajina s rušivým billboardom.

(13a) Tá istá krajina po odrezaní hornej časti fotografie, čím sa zmenila na kompozične aj obrazovo zaujímavú.

(14) Zasnená, zahmlená oravská krajina, vytvorená jesennou prevaľujúcou sa hmlou.

Štefan Šmelko so svojimi fotografiami *Svet ticha a bázne vlani* zvíťazil v celoštátnej postupovej súťaže amatérskej fotografie AMFO 2015 v kategórii farebná fotografia, autori nad 21 rokov.

Od dagerotypie po selfie

Aká bola, je a kam smeruje amatérska fotografia na Slovensku

TEXT: FRANTIŠEK TOMÍK, UMELECKÝ FOTOGRAF, VYSOKOŠKOLSKÝ PEDAGÓG

Dnes sa slovo amatér často vníma hanlivo, ako označenie toho, kto nevie niečo urobiť dobre. Slovo „amatér“ je však odvodené od slova „amare“, teda milovať, mať rád. Amatérmi sa preto nazývajú aj ľudia, ktorí sa venujú rôznym druhom umenia na neprofesionálnej báze, neraz s o to väčším zanietením. Takí sú aj amatérski fotografi. No nie každý, kto dnes fotografuje, ním naozaj je. V časoch, keď je fotoaparát v každom telefóne a všade možno naraziť na niečie selfie, zostáva skutočným amatérskym fotografom rovnaký typ človeka ako za čias dagerotypie. Aká je, odkiaľ a kam smeruje amatérska fotografia na Slovensku?

Vývoj amatérskej fotografie najlepšie dokumentuje celoštátna súťaž a výstava AMFO. Táto najstaršia a najprestížnejšia celoštátna súťaž umožňuje už 44 rokov komplexnú verejnú prezentáciu amatérskej tvorby na Slovensku. Je určená deťom, mládeži a dospelým v troch vekových skupinách.

Špecifickou otázkou je v tejto súvislosti účasť študentov škôl, kde sa vyučuje aj fotografia. Okrem toho, že ich práce sú neraz na vyššej úrovni, problémom bolo aj to, že v porotách sú aj pedagógovia z jednotlivých škôl. V minulosti boli snahy vylúčiť týchto študentov z účasti na súťaži, časť odborníkov však považovala takéto

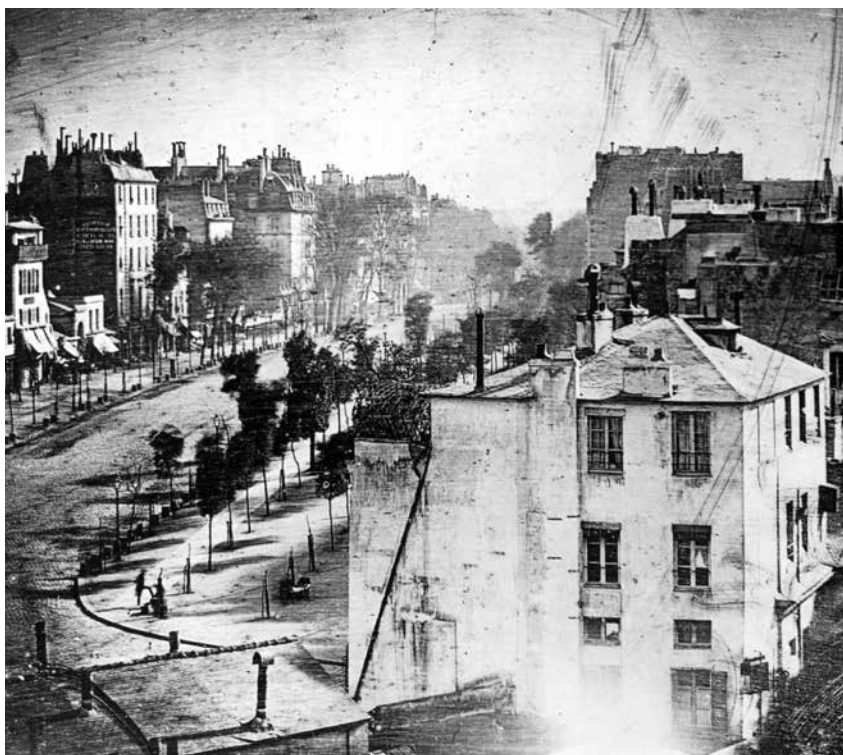
riešenie za diskriminačné. Dohodlo sa aspoň to, aby členovia porôt z radov pedagógov upozorňovali na práce, ktoré boli zadane ako školské úlohy. Do budúcnosti by však bolo žiaduce presne to zadefinovať v propozíciách súťaže.

Popri veku sú v súťaži AMFO stanovené aj tri ďalšie základné kategórie: čiernobiela fotografia, farebná fotografia a multimediálna prezentácia. Tie už nie sú vymedzené ani tematicky, ani žánrov.

Garantom kvality súťaže vyhlasovanej Národným osvetovým centrom je poradný zbor NOC pre amatérsku fotografiu. Tvoria ho pedagógovia, teoretici, odborníci

z praxe i aktívni tvorcovia, zástupcovia rôznych subjektov, ktoré sa venujú fotografii. Mnohí z nich sú pravidelnými členmi porôt či lektormi na seminároch a tvorivých dielňach. Okrem mapovania diania v oblasti amatérskej fotografie v regiónoch, výmeny informácií o nových trendoch, posudzuje poradný zbor aj propozície, navrhuje ich aktualizáciu, prípadne iné zmeny vyplývajúce z vývoja. Členmi poradného zboru sú, respektíve boli také významné osobnosti slovenskej fotografie ako Ivan Kozáček, Miro Gregor, Judita Csáderová, Marián Pauer, Miroslav Čierny, Miroslav Pfliegel, Ladislav Eliáš, Ján Miškovič,

FOTO: pixabay.com

Jeden z dagerotypov predložených Akadémii vied v Paríži pri oznámení Daguerrovho vynálezu

Jozef Česla, Jozef Fašanga, Karol Klváček, Ján Lofaj a ďalší.

Ťažiskom činnosti Národného osvetového centra, ale i ďalších inštitúcií pôsobiacich v oblasti amatérskeho umenia je metodika a vzdelávanie. V prípade amatérskej fotografie sú to školenia, tvorivé dielne, workshopy, plenéry a rozborové semináre. Školiteľmi a lektormi sú profesionálni fotografi zo Slovenska, ale veľmi často aj zo zahraničia. Školenia sú väčšinou trojdňové, tematické, s prednáškami lektorov. Zadanie praktickej časti je v intenciách časového rozsahu a možností realizácie. Okrem iného sa na nich fotoamatéri môžu naučiť napríklad to, ako využiť nepriaznivé podmienky. Napríklad, keď je v meste zlé počasie, ponúka to fotografovi možnosť zachytiť zvláštne situácie na uliciach, trhoch, ale aj v interiéroch obchodov, galérií a múzeí.

Nové impulzy prináša aj práca metodických centier v jednotlivých regiónoch. Spomeniem aspoň niektoré: Ružomberok, Košice, Humenné, Žilina, Komárno, Galanta, Senica, Trnava, Nitra, Bratislava, Levice, Zvolen a ďalšie.

Fotoškola v Poprade

Významnú úlohu vo vývoji slovenskej amatérskej fotografie zohrali tvorivé dielne v Poprade, ktoré sa po prvýkrát uskutočnili v roku 1996. Ich prvé ročníky finančne a organizačne zabezpečovalo Národné osvetové centrum v spolupráci s popradským Domom fotografie, ktorý bol v tom čase súčasťou Tatranskej galérie v Poprade (od roku 2002 ako samostatný subjekt).

Hlavnou organizátorkou bola Lucia Benická, v začiatkoch i Martin Črep. Prvé fotografické dielne boli venované pamiatke ich iniciátora, klasika slovenskej novinárskej fotografie, fotoreportéra ČTK, organizátora fotografického diania na Slovensku Mira Vojteka. Pre účastníkov bolo inšpirujúce už prostredie, v ktorom sa dielne konali – historický objekt elektrárne postavený v roku 1912. Pracovalo sa v provizórii, v prachu a filmy sa vyvolávali len v noci.

Lektormi fotoškoly v Poprade boli napríklad svetoznámy fotograf Craig Barber z New Yorku, základy novinárskej fotografie

a etiky lektoroval editor britského časopisu Guardian Colin Jacobson, dokumentárnu dielňu viedol Jindřich Štreit z Čiech. Dielne viedli aj Marek Griegel, Miro Švolík, Vladimír Birgus a Vladimír Vorobjov.

Každý vedúci dielne mal možnosť zvoliť si miesto na realizáciu svojho projektu – buď interiér elektrárne, alebo exteriér. Tak napríklad Jindřich Štreit si vybral rómsku osadu, Miro Švolík hrebene Tatier a Craig Barber z New Yorku fotografoval camerou obscurou, ktorú si aj frekvantanti sami vyhotovili. Práce jednotlivých dielní boli na záver kurzu inštalované na výstave s odborným hodnotením lektorov. Postupne odbornú, finančnú i organizačnú garanciu prevzal plne Dom fotografie v Poprade a premenoval podujatie na Letnú školu fotografie. V roku 2012 sa podujatie uskutočnilo v Liptovskom Mikuláši, kam sa Dom fotografie presťahoval z Popradu. V roku 2013 sa Letná škola fotografie konala v Spišskej Novej Vsi.

Výstavy a galérie

Väčší priestor pre výstavy fotografií profesionálov i amatérov sa na Slovensku otvoril po tom, čo od decembra 1969 začala pri Mestskom dome kultúry a osvetu v Bratislave fungovať Komorná galéria fotografie Profil (v priestoroch vtedajšieho kina Pohraničník). Koncepcia Ľudovíta Hlaváča bola zameraná aj na tvorbu mladej generácie fotografov a profilovala aj niektoré fotografické školy.

V 80. rokoch sa etablovala Galéria Na okraji vo výstavnej sieni Spoločenského domu v bratislavskej Trnávke so svojou orientáciou vybočujúcou z oficiálneho prúdu. Vďaka Obvodnému kultúrnemu a spoločenskému stredisku Bratislava II sa stala akýmsi protipólom oficiálnych výstav, čo, žiaľ, nakoniec viedlo k jej zániku. Obdobné výstavy boli aj v osvetových zariadeniach v Trenčíne, Žiline, Ružomberku, Bardejovských Kúpeľoch, Banskej Bystrici. Tamojšia galéria F, ktorú viedol Tomáš Fassati, bola zároveň akousi

Cesta do pekla. Fotografia Mateja Kováča, ktorý na AMFO 2015 zvíťazil v I. skupine autorov do 16 rokov v kategórii čiernobiela fotografia.

školiacou inštitúciou, kde sa konali rôzne prednáškové akcie, výstavy slovenských i českých autorov, a zároveň bola knižnicou odbornej fotografickej literatúry.

V roku 1993 vznikla na podnet Miroslava Vojteka pri Katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave Galéria FOCUS na Štúrovej ulici, ktorú viedol až do odchodu do dôchodku fotograf a pedagóg Ján Lofaj.

Najdlhšie vydržala Galéria Nova pri Osvetovom stredisku mesta Košice.

Časopisy

Dôležitým prostriedkom prezentácie diania v oblasti slovenskej fotografie a zároveň jeho dokumentácie bol dlhé roky časopis Výtvarníctvo, fotografia, film, ktorý vznikol v roku 1963. Jeho grafickým redaktorom bol až do roku 1973

významný fotograf Miro Gregor.

Po jeho zániku podobnú funkciu plnil a dodnes čiastočne plní časopis Národná osвета. Fotografom istý čas metodicky pomáhal časopis Watt-Foto-Video, ktorý začal vychádzať koncom 90. rokov. Neskôr ho nahradila Digi Revue. Spomínané periodiká sa zaslúžili o zvýšenie kvality slovenskej amatérskej fotografie aj tým, že pravidelne vypisovali rôzne súťaže.

Niečo pre historikov

Pri príležitosti 150. výročia vynálezu fotografie vydal v roku 1988 vtedajší Osvetový ústav publikáciu Rozvoj amatérskej fotografie na Slovensku. Jej autor Ladislav Noel, dlhoročný metodik a vedúci oddelenia výtvarnej tvorivosti, na 324 stranách podrobne dokumentuje činnosť Osvetového ústavu v oblasti fotoamatérskeho hnutia na Slovensku, uvádza podrobný zoznam podujatí,

odborných a metodických publikácií, výstav, školení i mená ľudí, ktorí sa zaslúžili o úspechy slovenskej amatérskej fotografie.

Princíp zostáva

Za 177 rokov, ktoré uplynuli od okamihu, keď Francúz Louis Daguerre predložil komisii francúzskej Akadémie vied svoj vynález, sa technológia záznamu obrazu podstatne zmenila. Dnes môže vďaka digitálnym fotoaparátom a mobilným telefónom fotografovať naozaj každý. Problémom je, že s tým, ako sa znižuje technická náročnosť fotografovania, sa znižujú aj nároky na obsah. Selfie princíp ja a niekto alebo ja a niečo môže byť síce zábavný, ale o umení – ani amatérskom – nemôže byť ani reči. Základný princíp sa totiž nezmenil – dobrý fotograf, či už profesionál, alebo amatér, musí vedieť vidieť a vedieť ukázať, ako svet vidí. ■

Europeana určila nové trendy v európskej digitalizácii

TEXT: **Mgr. NINA TURČANOVÁ**, KURÁTORKA DIGITÁLNYCH PROJEKTOV SLOVAKIANA

Veľká umelecká jazda alebo #BigArtRide sa v týchto dňoch presunie z Holandska na Slovensko. Interaktívny virtuálny projekt, ktorý odštartoval v Haagu počas jarného fóra agregátorov európskeho portálu digitalizovaného kultúrneho dedičstva Europeana, putuje z Holandska, od ktorého Slovensko 1. júla preberie predsedníctvo v Rade Európy, postupne po rôznych európskych mestách. V Bratislave si budú môcť záujemcovia vychutnať intenzívny zážitok jazdy na bicykli virtuálnou krajinou vytvorenou z digitálnych kultúrnych objektov od 28. do 30. júna 2016 prostredníctvom prenosného setupu stacionárneho bicykla a Oculus Rift headsetu.

Vďaka portálu europeana.eu, ktorý funguje už osem rokov, má široká svetová verejnosť možnosť na jednom mieste spoznávať kultúrne diela a pamiatky z celej Európy. Vytvára sa tým priestor nielen na medzinárodnú výmenu kultúrneho dedičstva, ale aj na širšie uvedenie si našej európskej identity mimo súčasných hraníc jednotlivých štátov. Až vo virtuálnom prostredí digitalizovaného kultúrneho dedičstva môžeme vidieť, ako organicky je v historickom kontexte navzájom prepletené naše kultúrne dedičstvo z čias bývalých monarchií,

federácií a iných minulých územných či politických zriadení.

Europeana sa od svojho vzniku neustále vyvíja a je predpoklad, že jej vývoj sa neuzavrie. Zdigitalizovanými objektmi do nej prispievajú tisíce inštitúcií z celej Európy, úroveň ich digitalizovaných výstupov a zákony týkajúce sa autorskoprávnej ochrany kultúrnych objektov sa však rôznia. Preto sú nevyhnutné pravidelné stretnutia jednotlivých národných agregátorov, ktoré sa konajú dvakrát ročne. To posledné, na ktorom sa zúčastnili aj zástupcovia národného agregátora za Slovensko – portálu

kultúrneho dedičstva Slovakiana, sa konalo koncom apríla v holandskom Haagu. Príznačne v knižnici Koninklijke Bibliotheek.

Úloha Europeany vo vývoji digitalizácie

Nezadržateľný vývoj internetu a neustále technologické inovácie v oblasti IT spôsobujú rýchle zastarávanie digitalizačných metód. Europeana ako spoločný agregátor digitalizácie pre všetky európske projekty sa snaží sklbiť najnovšie používateľské normy a trendy

FOTO: autorka

FOTO: #BigArtRide

s obsahom zdigitalizovaným počas starších projektov. Jej úlohou je vyriešenie komplikovanej otázky, ako zladit' milióny objektov želaných štandardov s nemenej významnými a dnes už nereprodukovateľnými výsledkami digitalizácie z obdobia jej vzniku. Oporným materiálom pre národné a sektorové digitalizačné projekty je nová príručka Čím viac dáš, tým viac dostaneš (Europeana Publishing Framework), ktorá je bezplatne dostupná na internete v PDF formáte. Každý agregátor digitalizovaného obsahu sa na rôznych úrovniach stretáva so špecifickými problémami a Europeana im pomáha nájsť spoločný bod, v ktorom sa spája invenčnosť so skúsenosťou.

Zvedavá verejnosť

Europeana má spomedzi agregátorov najväčšie dlhodobé sledované publikum. Jej skúsenosť má podstatnú úlohu pri určovaní trendov digitalizácie a je cennou protiváhou voči konzervatívnym obavám, pre ktoré mnohí odborníci ideu zverejňovania digitalizovaného kultúrneho dedičstva spočiatku zavrhovali. Skeptici argumentovali možnosťou zneužívania

zverejnených diel, ale tieto obavy sa nenaplnili. Naopak, zverejňovanie digitalizovaných umeleckých diel a kultúrneho dedičstva rozširuje kultúrne povedomie a informovaný záujem o jeho osudy.

Kultúrna otvorenosť v ére digitalizácie je „protiľekom“ na obávaný digitálny analfabetizmus, verejné dáta sú nenahraditeľným prostriedkom experimentovania, a teda katalyzátorom ďalšieho vývoja a kultúrneho výskumu na rôznych úrovniach.

Najväčšiemu záujmu sa síce tešia neobyčajné až bizarné predmety, ale návštevnosť portálu zároveň poukazuje na hravý prístup verejnosti, čo pre mnohé oblasti kultúrneho dedičstva prináša nečakane nový potenciál.

Virtuálna manipulácia s dielom je bez rizika fyzického poškodenia; jednotlivé predmety, často nesmiernej hodnoty, možno odrazu skúmať neobmedzene, s čím súvisí ďalšie, omnoho hlbšie poznanie.

Slovakiana

Za Slovensko je národným agregátorom digitalizácie portál kultúrneho dedičstva Slovakiana. Spustená bola v novembri 2015,

no napriek svojej relatívne krátkej existencii je pre okolité krajiny inšpiratívnym vzorom, najmä vďaka ambícii spájať výstupy digitalizácie všetkých pamäťových a fondových inštitúcií v krajine a zároveň preto, že digitalizované objekty sprostredkúva v tých najvyšších rozlíšeniach s pomerne širokou škálou multimediálnych výstupov.

V porovnaní s podobnými európskymi projektmi, ktoré majú väčšinou jednoduchý charakter katalógov, Slovakiana má za cieľ dostať zbierky všetkých pamäťových a fondových inštitúcií na čo najvyššiu jednotnú úroveň tak, aby mohol byť tento portál spoločnou virtuálnou bádateľňou pre celý kultúrny rezort na Slovensku. Portál kultúrneho dedičstva Slovakiana nadviazal na najvyššie technologické štandardy, na ktoré sa porovnateľne ťažšie adaptujú digitalizačné projekty, ktoré boli rozbehnuté dávnejšie.

Najbližšie fórum národných a sektorových agregátorov sa uskutoční v jeseni 2016. Náš realizátor národného projektu Centrálna aplikačná infraštruktúra, ktorého súčasťou je Slovakiana, na tomto fóre vystúpi s príspevkami približujúcimi proces jej tvorby a následné fungovanie.

Autorskoprávna ochrana kultúrneho dedičstva

TEXT: JUDr. JANA BUČKOVÁ, CENTRUM PRE AUTORSKÉ PRÁVA

Problematika autorskoprávnej ochrany kultúrneho dedičstva je v rámci projektu jeho digitalizácie a následného zverejňovania na portáli Europeana nesmierne dôležitá. Dôvodom je rozdielnosť autorskoprávnej legislatívy jednotlivých členských štátov, čo spôsobuje komplikácie aj v rámci digitálneho prostredia. Aj preto bola otázka autorských práv jednou z nosných tém jarného fóra národných agregátorov portálu.

Európska únia sa otázke harmonizácie predpisov súvisiacich s autorským právom venuje dlhodobo. Jedným z prvých krokov bolo prijatie smernice Európskeho parlamentu a Európskej rady 2001/29ES z 22. mája 2001 o zosúladiení niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti.

Táto smernica stanovuje okrem iného podmienky, za akých možno použiť dielo bez súhlasu autora a bez zaplatenia určitej odmeny. Inštitúcie, ktoré sa zapájajú do projektu Europeana a ktorých poslaním je sprístupňovanie kultúrnych obsahov čo najväčšiemu počtu záujemcov, sa opierajú predovšetkým o podmienky stanovené v článku 5 odsek 2 písmeno c) a n).

Podľa čl. 5 ods. 2 písm. c) členské štáty môžu zabezpečiť výnimky alebo obmedzenia práva rozmnožovania vo vzťahu k osobitným prípadom rozmnožovania, uskutočneným verejne prístupnými knižnicami, vzdelávacími inštitúciami alebo múzeami, alebo archívami, ktoré sa neuskutočnia pre priamy alebo nepriamy ekonomický alebo komerčný prospech.

Inštitúcií pracujúcich s kultúrnym dedičstvom sa týka aj čl. 5 ods. 2 písm. n), ktorý dovoľuje použitie na prenos alebo sprístupnenie jednotlivým členom verejnosti na účel výskumu alebo súkromného štúdia prostredníctvom na to určených terminálov v priestoroch inštitúcií uvedených v ods. 2 písm. c) diel alebo iných predmetov ochrany,

ktoré nepodliehajú nákupným alebo licenčným podmienkam zahrnutým v ich zbierkach.

Prevláda však názor, že tieto predpisy sú vzhľadom na digitálne prostredie zastarané a pre inštitúcie, ktorých úlohou je sprístupňovať kultúrne dedičstvo, nepostačujúce. Navyše členské štáty nemajú povinnosť výnimky a obmedzenia stanovené v smernici, okrem jednej, prebrať do svojej vnútroštátnej právnej úpravy.

Metodická pomoc

Pri riešení praktických problémov pamäťových inštitúcií so zverejňovaním zdigitalizovaných kultúrnych objektov pomáha Europeana metodickými dokumentmi (napríklad The Europeana Publishing Framework či Europeana Publishing Guide).

Príprava metodík a manuálov je potrebná nielen na vyjasnenie určitých pravidiel a podmienok na sprístupnenie obsahu, ale aj preto, aby boli jasne špecifikované štandardy, postupy a formáty, ktoré Europeana dokáže prijať, a aby sa využili všetky funkcionality Europeany súvisiace s pripojením kultúrnych inštitúcií a využívaním kultúrneho obsahu.

Otázkam autorských práv a licencií bol na jarnom fóre agregátorov Europeany venovaný aj workshop Intellectual property rights, v rámci ktorého sa rozoberali dve prezentácie vytvorené tímom Europeany Copyright & Digitalisation

of cultural heritage (autorské právo a digitalizácia kultúrneho dedičstva) a Europeana Licensing framework (licenčný rámec Europeany).

Prvá prezentácia sa venovala základným otázkam týkajúcim sa autorského práva, ako sú vymedzenie predmetu autorského práva, obsah autorského práva, kto môže byť nositeľom práv, spomenuté boli aj výnimky a obmedzenia vzťahujúce sa na inštitúcie kultúrneho dedičstva a v našom právnom poriadku pomerne nový inštitút osirelých diel.

Druhá prezentácia bola venovaná objektom, ktorými do Europeany prispievajú jednotlivé členské krajiny. V takomto prípade ich autorskoprávnu ochranu a možnosť zverejnenia posudzuje prispievajúca inštitúcia členského štátu, ktorá zabezpečuje aj metadáta (popisné informácie) o digitálnom objekte. Nosnou témou bola v tejto súvislosti otázka licencií Creative Commons so zameraním predovšetkým na licenciu CC – BY (Creative Commons Attribution), ktorej podmienkou je povinnosť uvádzať autora použitého diela, a licenciu CC – BY – SA (Creative Commons Attribution-ShareAlike), ktorá okrem povinnosti uviesť autora prikazuje v prípade použitia takéhoto diela vo svojom diele použiť rovnakú licenciu.

Pri zverejňovaní metadát o kultúrnych objektoch využíva Europeana „najširšie licencie“ CC0. Ich podstata spočíva v tom, že osoba, ktorá použije takéto označenie, poskytne všetky svoje práva vrátane súvisiacich a príbuzných práv

FOTO: flicker.com

v rozsahu povolenom zákonom, neodvolateľne a bezpodmienečne.

Pomocná webová stránka

Pri sprístupňovaní kultúrneho dedičstva a určovaní štandardov spolupracuje Europeana aj s digitálnou knižnicou Digital Public Library of America a výsledkom je stránka RightsStatement.org. Stránka bola vytvorená so zámerom poskytnúť informácie ako pracovať s kultúrnym dedičstvom, využívať ho online a neporušovať pri tom autorské právo. To sa dá, ak inštitúcie kultúrneho dedičstva prostredníctvom jednoduchých a štandardizovaných označení zhrnú stav autorskoprávnej ochrany diel vo svojich zbierkach a určia, ako sa môžu tieto diela použiť. Tieto označenia sa nazývajú Rights

Statements (vyhlásenia práv). V súčasnosti existuje 11 rôznych vyhlásení, ktoré sa dajú použiť na kultúrne dedičstvo členských štátov. Označenia právneho stavu sú roztriedené do troch základných kategórií:

- diela, ktoré sú chránené autorským právom;
- diela, ktoré nie sú chránené autorským právom;
- iné (aplikujú sa na diela, ktoré majú nejasný právny stav). Spomínané kategórie sa označujú jednoduchým grafickým znázornením:

diela chránené autorským právom,

diela nechránené autorským právom,

iné (ich právny stav je nejasný).

Grafické označenia vylučujú jazykovú bariéru, napomáhajú lepšie objasnenie daného stavu a používateľ si nemusí čítať popisy o právnom stave jednotlivých objektov. Tieto tri kategórie majú ešte ďalšie podkategórie, ktoré lepšie definujú a vysvetľujú právny stav objektov nachádzajúcich sa na portáli Europeana (pozri <http://rightsstatements.org/en/>).

Okrem sprehľadnenia posudzovania právneho stavu možno aktivity Europeany pozorovať aj v snahe o vytvorenie viacjazyčnej variácie celkovej platformy. Bežný používateľ by teda nemal byť obmedzovaný prostredníctvom podporovania iba niektorého z jazykov členských štátov EÚ. ■

Spájanie – ovplyvňovanie – inšpirovanie

TEXT: TATIANA ŠÍŠKOVÁ, ALEXANDRA ŠTEFKOVÁ, NOC ■ FOTO: ALEXANDRA ŠTEFKOVÁ

Hoci amatérskych umelcov je oveľa viac ako profesionálnych, európski politici prejavujú o podmienky a rozvoj amatérskemu umeniu minimálny záujem. Aj preto, ako ich prístup zmeniť, sa venovala 9. medzinárodná konferencia AMATEO – sieť združujúcej európske organizácie, ktoré sa venujú amatérskemu umeniu a voľnočasovým aktivitám. Konala sa v dňoch 19. – 21. 5. 2016 v chorvátskom meste Vrsar. Konferencia s názvom Spájanie – ovplyvňovanie – inšpirovanie a podtitulom Modely, praktiky a postupy pri kreatívnej spolupráci bola súčasťou Festivalu amatérskej kultúrnej tvorby – FAKS. V spolupráci s AMATEO ju pripravil Chorvátsky kultúrny zväz.

K prioritným témam patrilo spojenie amatérskemu umeniu s turizmom a dôležitosť kreativity a umenia v rýchlo sa meniacej európskej spoločnosti. V rámci toho bola konferencia zameraná na medzinárodnú spoluprácu a vytváranie sietí (networking), prepojenie partnerských organizácií, respektíve na vytváranie nových umeleckých partnerstiev

a nadväzovanie medzinárodnej spolupráce.

Cieľom otvoreného fóra bolo inšpirovať a inšpirovať sa, vymieňať si nápady. Zástupcovia jednotlivých krajín prezentovali vlastné projekty, spôsob fungovania amatérskemu umeniu a jeho financovanie v tej-ktorej krajine.

Konferencia bola rozdelená na tri tematické bloky, vyplývajúce už

z jej názvu Spájanie – ovplyvňovanie – inšpirovanie (Connect – Influence – Inspire). Na úvod Jim Tough, výkonný riaditeľ Saltirskej škótskej spoločnosti (Saltire Society Scotland), priblížil financovanie amatérskemu umeniu u nich, venoval sa prepojeniu amatérskemu a profesionálneho umenia a spolupráci s inými partnermi či krajinami.

Ako funguje spájanie

Riaditeľ slovinského štátneho fondu na podporu kultúrnych aktivít (Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnost) Igor Teršar uviedol, že v Slovinsku evidujú 5 000 aktívnych amatérskych umeleckých súborov, ktoré združujú 140 000 členov, pričom počet obyvateľov Slovinska je len niečo vyššie 2 miliónov. Predstavil aj zaujímavý projekt Kultúrna škola, ktorý podporuje a monitoruje kultúrne aktivity v štátnych školách. Titul Kultúrna škola už za svoju činnosť v amatérskom umení získala viac ako polovica všetkých štátnych škôl v Slovinsku.

Slovinský štátny fond na podporu kultúrnych aktivít bol v roku 2005 jednou zo zakladajúcich organizácií AMATEO. Okrem toho je členom ďalších medzinárodných organizácií AITA, CISM, EU CANTAT.

Riaditeľka chorvátskeho Etnografického múzea v Záhrebe Goranka Horjan predstavila medzinárodnú organizáciu Fórum slovanských kultúr (Forum of

slavic cultures) a špeciálne projekt Craftattract venovaný tradičným remeslám, ktorý sa realizuje v chorvátsko-slovinskej spolupráci. Hlavným cieľom projektu je vytvoriť synergiu medzi tradičným remeslom, zručnosťou a nehmotným kultúrnym dedičstvom na jednej strane a turizmom na strane druhej a tým otvárať nové možnosti v rámci cezhraničnej spolupráce.

Nikolina Radmilo (Chorvátsko) prezentovala pôsobenie amatérskeho divadelného súboru v malom mestečku Gata v priebehu celého storočia. Prostredníctvom tohto jedného súboru vyzdvihla kontinuitu práce s miestnym súborom a ukázala dôležitosť prepojenia kultúry s turizmom.

Damien McGlynn a Cassandra Baron z organizácie Voluntary Art (Dobrovoľné umenie) predstavili projekt The Wollen Woods (Bavlnené lesy). Projekt zábavným spôsobom prepája remeslo s prírodou. Do projektu sa zapojili tisíce ľudí z Veľkej Británie, ktorí vyrábali bavlnené výrobky na určitú tému a potom nimi vyzdobyvali les.

Z tohto projektu mali zážitok nielen dobrovoľníci, ktorí sa doň priamo zapojili, ale aj návštevníci a turisti. Damien a Cassandra tiež vyjadrili názor, že neradi používajú spojenie „amatérske umenie“, pretože pôsobí jemne degradujúco. Viac sa prikláňajú k termínu „dobrovoľné umenie“.

Ako vyzerá ovplyvňovanie

Rozvíjanie a šírenie teoretických, metodických a odborných vedomostí a zručností potrebných na vedeckú a odbornú činnosť a evalváciu súčasných medzinárodných vzťahov je hlavným cieľom chorvátskeho inštitútu IRMO (Inštitút pre rozvoj a medzinárodné vzťahy). O tom, ako sa mu darí plniť stanovené ciele, informovali Dr. Nina Obuljen Koržinek a Dr. Aleksandra Uzelac.

Ivo Peeters z Belgicka priblížil prácu Európskej siete kultúrnych centier (European Network of Cultural Centres). Daphne Wassink zas hovorila o činnosti nemeckého Združenia európskych zborov – Europa Cantat (European Choral

Association – Europa Cantat).

Wies Rosenboom a Piet

Roorda z holandského Národného metodického centra pre vzdelávanie v kultúre a amatérskom umení (LKCA) prezentovali nový koncept s názvom Umenie pre každého (Art by everyone), ktorý by mal nahradiť tzv. týždeň amatérskoho umenia.

Ines Kovačić Drndić, hlavná organizátorka Festivalu amatérskej kultúrnej tvorby (FAKS – Festival amaterskog kulturnog stvaralaštva), v rámci ktorého sa uskutočnila aj konferencia AMATEO, zároveň pracuje pre sieť hotelov Maistra d.d. a tak na základe vlastných skúseností vyzdvihla význam prepojenia amatérskoho umenia a turizmu. Spomínaný festival je medzinárodný a vystupujú na ňom spevácke zbory, sláčikové orchestre, tanečníci aj divadelníci.

O čom sa hovorí – inšpirovanie

Susan Fazakerley z nórskej AKKS predstavila zaujímavý projekt, približujúci pohľad ľudí na amatérské umenie. V rámci projektu oslovili ľudí z rôznych oblastí a požiadali ich, aby povedali, čo im napadne ako prvé pri slovnom spojení „amatérské umenie“. Následne cez ich životné príbehy dokumentovali benefity kultúrnych aktivít pre jednotlivca, ale aj pre spoločnosť.

Iris Raspoet, zastupujúca belgický Danspun, dojímavým videom odprezentovala projekt Tanec a starší ľudia (Dance and older people), ktorý dokazuje, že amatérskemu umeniu sa môže venovať naozaj každý bez ohľadu na vek, pohlavie, národnosť a pod.

O európskych projektoch hovorili chorvátska poslankyňa Ljiljana Breulj Štimac a prezident AMATEO Aled Rhys Jones. Pripomenuli, že inštitúcie venujúce sa amatérskemu umeniu môžu získať finančné prostriedky na svoju činnosť aj prostredníctvom programu Európa pre občanov. Na Slovensku tieto projekty zastrešuje Európsky kontaktný bod, ktorý je súčasťou Národného osvetového centra. Prezident AMATEO hovoril predovšetkým o pripravovanom projekte Kreativná Európa.

UNESCO a Európa

Na konferencii sa často spomínal aj projekt Týždeň umeleckého vzdelávania a amatérskej tvorby (Week of the amateur arts). Je to iniciatíva spájajúca projekt UNESCO Týždeň umeleckého vzdelávania a európsky projekt Týždeň amatérskoho umenia. V oboch prípadoch ide predovšetkým o týždeň občianskej angažovanosti v rôznych regiónoch, počas ktorého sa najrôznejšie kultúrne a vzdelávacie inštitúcie (divadlá, múzeá, koncertné sály, kultúrne domy, školy, centrá voľného času, záujmové umelecké kolektívy a pod.), neziskové organizácie, občianske združenia a ďalšie občianske iniciatívy môžu predstaviť širokej verejnosti.

Cieľom je zviditeľnenie aktivít neprofesionálneho umenia a rôznych foriem umeleckého vzdelávania. Organizátori sa môžu zapojiť rôznymi kultúrnymi a vzdelávacími podujatiami: koncertmi, divadelnými predstaveniami, výstavami, pouličnými vystúpeniami, seminármi, dňami otvorených dverí atď. Všetky podujatia sú po prihlásení zverejnené na webových stránkach a sú určené pre verejnosť, ktorá má možnosť aktívne sa do podujatí zapojiť a vyskúšať si niečo nové a inšpiratívne. Prvý takýto projekt sa uskutočnil v roku 1996 v Belgicku, odtiaľ sa šírila ďalej po Európe do Švédska, Slovinska, Holandska, Veľkej Británie, Chorvátska a ďalších krajín. K projektu sa pripojilo aj české Národné informačné a poradenské stredisko pro kulturu (NIPOS).

Splnený sľub

Konferencia splnila to, čo načrtávala v názve – spájala, ovplyvňovala a inšpirovala. Diskusie priniesli množstvo zaujímavých podnetov a nových informácií. Konferencia bola príležitosťou oboznámiť sa so systémom fungovania umeleckých projektov v iných štátoch Európy a priniesla nové informácie o možnostiach cezhraničnej spolupráce.

Účasť na umení dáva jednotlivcom možnosť slobodne sa vyjadrovať a rozvíjať kreativitu, sebavedomie a porozumenie. Kreativita a tvorivosť sú dôležitým nástrojom pri rozvíjaní sociálnej súdržnosti, aktívneho spoločenstva a pomáhajú vytvárať komunity a združenia. Také je krédo medzinárodnej organizácie AMATEO, založenej 21. júna 2008 v Ľubľane. Združuje inštitúcie, ktoré sa venujú rozvoju amatérskoho umenia a voľnočasových aktivít. Jej cieľom je výmena skúseností, nadväzovanie kontaktov a spolupráca na rôznych lokálnych, národných a medzinárodných projektoch (programoch, festivaloch, súťažiach, výstavách a pod.). AMATEO na svojich každoročných konferenciách dáva priestor členským organizáciám na interkultúrne dialógy. Snaží sa vytvárať aliancie s inými európskymi organizáciami a podporuje začlenenie amatérskych kultúrnych aktivít do európskeho kontextu.

AMATEO vytvára sieť pre tých, ktorí sa chcú aktívne podieľať na kultúrnych aktivitách. Upozorňuje na to, že amatérski umelci by mali mať v spoločnosti vyšší kredit, a to tak u jednotlivcov, ako aj u politikov, výskumných pracovníkov či tvorcov verejnej mienky, a mali by dostávať viac podpory z národných a európskych inštitúcií.

Členmi AMATEO je 26 organizácií z 13 európskych krajín. Všetky členské organizácie fungujú na národnej alebo regionálnej úrovni s cieľom stimulovať kreatívnu účasť na umeleckých aktivitách. Národné osvetové centrum je jeho členom od roku 2014.

Vážení priatelia kultúry a osvedy,

Národné osvetové centrum, ako odbornno-metodické pracovisko pre kultúrno-osvetovú činnosť, vzdelávanie zamestnancov a dobrovoľných pracovníkov v kultúre, naplňa svoje poslanie aj novou podobou periodika Národná osveta.

V roku 2016 vychádza štyrikrát do roka, každé číslo na 48 stranách.

Súčasťou Národnej osvety sú odborné metodické listy z oblasti kultúrno-osvetovej činnosti.

Cena jedného výtlačku s poštovným a balným je 5,00 €. Výtlačok bude doručený na základe záväznej objednávky.

Pri objednávke celoročného predplatného je cena výhodnejšia, celkovo za štyri čísla v roku 2016 je to suma 15,00 €.

MOŽNOSTI OBJEDNANIA PREDPLATNÉHO:

zaslaním vyplneného objednávkového lístka

- poštou na adresu: **Národné osvetové centrum – Národná osveta**
Námestie SNP 12
812 34 Bratislava 1
- elektronicky na adresu: zuzana.rackova@nocka.sk

OBJEDNÁVKOVÝ LÍSTOK

Objednávam/objednávame si ročné predplatné časopisu Národná osveta za zvýhodnenú cenu 15 eur.

Meno a priezvisko alebo názov inštitúcie:

Ulica:

Mesto a PSČ:

E-mail:

Telefón:

Spôsob platby ☐ poukážka

☐ faktúra, IČO/DIČ

Dátum..... Podpis.....

Party a nevesta v čiernom

TEXT: NO, KOS ■ FOTO: MILAN HLŔŠKA A KOS

Party a svadobné odevy z Podzobia dostali vlnu podporu z dotačného programu úradu vlády Kultúra národnostných menšín. O dotáciu požiadalo Krajské osvetové stredisko v Nitre, ktoré vďaka nej vydalo knihu Parta moja, parta. Nejde o prvú publikáciu, keďže KOS sa dlhodobo venuje zachovávaniu tradičnej ľudovej kultúry, rozhodli sa zdokumentovať výskum ľudového odevu v tomto regióne. Už v minulosti vydali dvojazyčnú knihu Ľudový odev Podzobia. Postupne sa chcú venovať aj ďalším súčastiam ľudového odevu.

Krajské osvetové stredisko v Nitre má s prácou s národnostnými menšinami dlhoročné skúsenosti. V Nitrianskom samosprávnom kraji totiž žije početná maďarská a nemecká národnostná menšina a menšia česká. Organizácie pôsobiace na jeho území s nimi aktívne pracujú. Svedčí o tom aj fakt, že v roku v 2015 bolo medzi žiadateľmi o dotácie z dotačného programu úradu vlády Kultúra národnostných menšín najviac subjektov práve z tohto kraja – bolo ich 374, teda 20,49 % zo všetkých žiadateľov.

Účelom programu je zabezpečiť zachovanie, vyjadrenie, ochranu a rozvoj identity a kultúrnych hodnôt národnostných menšín, výchovy a vzdelávania k právam národnostných menšín, internetického a interkultúrneho dialógu

a porozumenia medzi národnostnou väčšinou a árodnostnými menšinami a etnickými skupinami.

Najväčší objem prostriedkov z programu je určený pre najpočetnejšiu maďarskú národnostnú menšinu. V roku 2015 získalo podporu 718 projektov v celkovej výške pridelených prostriedkov 1 995 296 eur. Tento rok bola rovnaká suma rozdelená na 748 projektov.

Ako hovorí Silvia Vargová z Krajského osvetového strediska v Nitre, ktorá má na starosti menšinovú kultúru, pre menšiny pripravujú prehliadky a festivaly folklórnych skupín a speváckych zborov, tvorivé remeselné dielne, recitačné a výtvarné súťaže pre školy s vyučovacím jazykom maďarským, stretnutia so zahraničnými

amatérskymi umelcami, výstavy doma i v zahraničí.

Zameriavajú sa predovšetkým na najpočetnejšiu maďarskú menšinu, ale dobre spolupracujú aj s českou.

Financie na aktivity zamerané na národnostné menšiny čerpajú z vlastných príjmov a z projektov, ale najviac využívajú práve spomínaný dotačný program úradu vlády.

Na krste knihy Parta moja, parta, ktorej autorkou je folkloristka pani Mária Jókaiová z Horného Ohaja, bolo aj vyše 20 neviest v krojoch z Podzobia a Nitrianskeho kraja, prišli tiež nevesty v krojoch slovenskej a nemeckej menšiny z Komárňansko-ostrihomskej župy a z Kerepešu (Budapeštianska župa), niektoré dokonca v čiernom.

„V Kerepeši totiž nevesty do roku 1930 nosili tmavé kroje – čierne,

hnedý, tmavomodrý, tmavozelený. Až neskôr sa farby menili na svetlejšie,“ vysvetľuje Silvia Vargová. Akcia bola podporená aj výstavou fotografií a krojovaných bábik, tie zapožičali folkloristky a obdivovateľky ľudových tradícií Mária Jókaiová, Alžbeta

Gyepesová a Gizela Kuťková a Únia žien Slovenska.

Dobové fotografie získalo krajské osvetové stredisko od folkloristov z okolitých obcí. Pomohli napríklad Čechynce, Branč či Veľký Cetín, ďalšie poskytlo osvetové stredisko

v Topoľčanoch a mnohé aj autorka knihy Mária Jókaiová.

Tá robila aj mnohé vystavené party podľa starých svadobných fotografií z prvej polovice 20. storočia. Party boli z Jelenca, Žirian, Čechyniec, Horného Ohaja, Ladíc,

Výčap-Opatoviec, Bádíc a Hornej Kráľovej. „Každá parta aj svadobný odev boli typické pre tú-ktorú obec, podľa nich sa dalo poznať, odkiaľ nevesta pochádza. Bežnému človeku sa však môžu niektoré party na prvý pohľad zdať veľmi podobné, rozoznať ich vie len odborník,“ hovorí metodička Vargová.

Za najzaujímavejšie projekty, ktoré robilo krajské osvetové stredisko v oblasti podpory kultúry národnostných menšín, považuje Silvia Vargová okrem Parta moja, parta projekty Kde bolo, tam bolo..., súťaž v prednese rozprávok, spojená s výtvarnou súťažou pre základné školy s vyučovacím jazykom maďarským, a Vytrhnite moje spievajúce srdce, celovečerný program podzoborských balád, ktorý bol tiež podporený z dotačného programu úradu vlády.

Pieseň Parta moja, parta,

Parta moja, parta, pekná perlová,
dnes si ešte moja, zajtra družbova.

Parta moja, parta, zelený veniec,
už tebe nastáva ostatný koniec.

Mladucha:

Moja zlatá parta do hlavy vlíha,
muoj zelený veniec, družba ho sníma.

Stratila som z party zelený veniec,
našiou mi ho družba, švárny mládenec.
Ach, muoj milý družba, pekne ťa prosím,
dajže mi ten veniec, rada ho nosím.

Družba:

Aby si ho bola rada nosila,
inakšie by si zaň družbu prosila.

A keď ja vykonám s tebou ten tanec,
vezmem ti i partu, nielen tvoj veniec.

Ustúpte na stranu, panny, mládenci,
nech si ja povodím pannu vo venci.

Družba vodiac mladuchu sem-tam, spieva:

Tichá voda stála medzi brehami:

poctive si viedla medzi pannami.

Tenie prutík, tenie, po tej bystrej vode,
zabývaj, dievčatko, o svojej slobode.

Poďakuj sa, dievča, pánu starejšiemu,
že ťa doprovodil k stavu manželskému.

Pieseň ako ju zapísal Ján Kollár

Rozdelenie dotácií na rok 2016

V rámci dotačného programu Úradu vlády Slovenskej republiky Kultúra národnostných menšín 2016 bolo podporených spolu **1 231** projektov v sume **3 879 250 €**:

Komisia pre	Počet posudzovaných projektov	Počet odporučených projektov	Suma v €
moravskú národnostnú menšinu	11	7	30 489
českú národnostnú menšinu	49	45	229 815
chorvátsku národnostnú menšinu	10	8	48 064
židovskú národnostnú menšinu	32	20	52 825
multikultúrne a interetnické aktivity	120	78	232 754
srbskú národnostnú menšinu	10	9	28 706
ukrajinskú národnostnú menšinu	26	21	100 673
rómsku národnostnú menšinu	239	152	664 152
bulharskú národnostnú menšinu	14	8	35 504
ruskú národnostnú menšinu	16	13	53 377
rusínsku národnostnú menšinu	160	122	294 032
poľskú národnostnú menšinu	22	20	64 683
nemeckú národnostnú menšinu	10	10	88 880
maďarskú národnostnú menšinu pre podprogram 1.1	214	132	801 672
maďarskú národnostnú menšinu pre podprogram 1.2 – 2.3	810	586	1 153 624
Spolu	1 743	1 231	3 879 250

Národné osvetové centrum vyhlasuje súťaž

Slovenská kronika 2016

Záujemcovia môžu kroniky a monografie miest a obcí Slovenska, samospráv, organizácií tretieho sektora a súkromných osôb prihlásiť do 31. augusta 2016

Súťažné kategórie:

A. KRONIKY

A.1 Kronika obce

- A.1.1 kronika obce do 1 000 obyvateľov;
- A.1.2 kronika obce nad 1 000 obyvateľov

A.2 Kronika mesta, mestskej časti

- A.2.1 kronika krajského a okresného mesta;
- A.2.2 kronika mesta a mestskej časti

A.3 Špecifický druh kroniky

- A.3.1 kronika občianskeho združenia, spolku, folklórneho súboru, skupiny, ľudovej, dychovej hudby, kronika školy a pod.;
- A.3.2 historická kronika, napríklad rodová alebo rodinná kronika

Poznámka:

V kategóriách A.1 a A.2 môžu súťažiaci do súťaže prihlásiť odpis alebo fotokópiu kronikárskeho záznamu z rokov 2012 až 2014 (len 1 rok).
V kategórii A.3.1 môžu súťažiaci do súťaže prihlásiť odpis alebo fotokópiu kronikárskeho záznamu z rokov 2004 až 2014 (len 1 rok).
V kategórii A.3.2 nie je rok vzniku kroniky limitovaný.

B. MONOGRAFIE

B.1 Monografia obce

- B.1.1 vedecká alebo vedecko-popularizačná;
- B.1.2 popularizačná a textovo-obrazová alebo obrazovo-textová

B.2 Monografia mesta alebo mestskej časti

- B.2.1 vedecká alebo vedecko-popularizačná;
- B.2.2 popularizačná a textovo-obrazová alebo obrazovo-textová

B.3 Monografia o kultúrnom dedičstve obce, mesta, mestskej časti, mikroregiónu, regiónu

- B.3.1 publikácia o svetských či sakrálnych stavebných pamiatkach, pamiatkach ľudovej architektúry, národných kultúrnych pamiatkach a pod.;
- B.3.2 publikácia o ľudovom odeve, tradičnom remesle, tradičnej ľudovej strave a pod.

Poznámka:

V kategórii B môžu súťažiaci do súťaže prihlásiť publikáciu vydanú v období rokov 2005 až 2015.

Vyhlasovateľom a odborným garantom súťaže s dvojročnou periodicitou je Národné osvetové centrum, spoluorganizátormi sú Slovenský národný archív, Slovenské národné múzeum, Združenie miest a obcí Slovenska.

62. FOLKLÓRNY FESTIVAL

Východná

30. 6. – 3. 7. 2016

www.festivalvychodna.sk

Organizátori

Generálny partner

Hlavný reklamný partner

Reklamný partner

Partneri

Hlavný mediálny partner

Mediálny partner

Dopravný partner

